

# PAŠVALDĪBU ROKASGRĀMATA

Revīziju rezultātos balstīts ceļvedis un padomi darbam un redzesloka paplašināšanai pašvaldības vadītājam, deputātam, auditoram, grāmatvedim, kapitālsabiedrības vadītājam...

Rīga, 2021. gada jūlijs



Latvijas Republikas  
Valsts kontrole

## “Ko par to saka valsts kontrole?” Sākums: 2021. gada marts

**Motivācija:** Pašvaldību darbību reglamentē vispārīgie normatīvie akti, dažādu jomu speciālie likumi, Ministru kabineta noteikumi, ministriju un citu institūciju izstrādātas vadlīnijas, rokasgrāmatas, norādījumi u.c. dokumenti. Orientēšanās šajā regulējumā prasa pastāvīgu uzmanību, nepārtrauktu darbību.

Pašvaldību darbības joma ir ļoti plaša: tā ir iedzīvotājam tuvākais valsts pārvaldes institūts, no kura iedzīvotājs sagaida praktisku, ikdienas vajadzības apmierinošu konkrētu rīcību gan saistībā ar pamatvajadzībām – mājokli, uzturu, gan arī kontekstā ar dzīves ilgspēju– kvalitatīvu dzīves vidi.

Pašvaldību darbība notiek sistēmiski un sistemātiski, definētos periodos atkārtojoties noteiktām darbībām: ik septiņus (7) gadus tiek plānota vidēja termiņa attīstība, ik 3-5 gados tiek aktualizēti īstermiņa rīcību un investīciju plāni, kam pakārtota ikgadējā

darbības plānošana. No uzskaites un uzraudzības viedokļa tiek gatavoti ikgadējie finanšu un gada pārskati, triju (3) gadu uzraudzības pārskati un stratēģijas īstenošanas pārskati. Atskatoties uz paveikto, tiek plānota attīstība, grozot, precizējot, papildinot attīstības plānošanas dokumentus.

Valsts kontrole, veicot revīzijas pašvaldībās, dod savu ieguldījumu pašvaldību darbībā no dažādiem skatupunktiem – veiktas gan revīzijas par attīstības plānošanu kopumā, tās sasaisti ar budžeta plānošanu, gan par atsevišķām jomām, gan jautājumiem. Revīziju rezultāts ir pašvaldībām sniegtais skats no malas, atklājot gan labāko praksi, gan norādot uz trūkumiem un sniedzot ieteikumus to novēršanai. Valsts kontroles speciālisti piedalās informatīvajos pasākumos pašvaldību un to institūciju interesentiem, izstrādā dažādus materiālus – pašnovērtējuma anketas, darbības shēmas noteiktās jomās u.c.



**Dokumenta struktūra:** Šis dokuments ir iecerēts kā 'dzīvs', pastāvīgi (ar noteiktu periodiskumu) mainīgs un sevi papildinošs Valsts kontroles redzējums uz par/kas vērts pašvaldību ikdienā aktuālu jautājumu risināšanu, kā rokasgrāmata, kuru turēt uz galda un izmantot ikdienas darbā. Turpmāk plānots raksturot Valsts kontroles redzējumu par šādām pašvaldību darbības jomām: sociālais atbalsts, darba samaksa pašvaldībās, ikdienas pakalpojumu nodrošināšana iedzīvotājiem, teritorijas apsaimniekošana, nekustamā īpašuma nodoklis, informācijas pieejamība, IT resursu izmantošana, lielu infrastruktūras projektu vadība, finanšu un gada pārskata sagatavošana.

Dokumenta dinamiku nosaka gan pastāvīgi mainīgais normatīvais regulējums, gan Valsts kontroles revīziju darbība, aptverot arvien jaunus plašākus vai šaurākus valsts un pašvaldību darbības jautājumus, gan arī citi faktori, piemēram, pašlaik aktuālā administratīvi teritoriālā reforma.

#### Lietotie saīsinājumi:

VK – Valsts kontrole

MK – Ministru kabinets

SGP – saimnieciskā gada pārskats

IT – informāciju tehnoloģijas

Dokuments ietvers pašvaldību daudzpusīgo darbības aspektu klāstu – attīstības plānošanu un budžeta sagatavošanu, konkrētu ikdienas darbību veikšanu, uzskaiti, kontroli un uzraudzību. Sākotnējā dokumenta versijā ir apkopota pašvaldībām noderīga informācija par administratīvi teritoriālās reformas kontekstā nozīmīgākajiem pieciem (5) aspektiem. Katru pusgadu rokasgrāmata tiks papildināta ar Valsts kontroles revīzijās izvērtētu vienu jaunu jautājumu vai jomu.

Katra joma strukturēta šādi:

- definētie problēmjaudājumi, riski, būtiskākie Valsts kontroles secinājumi (risku un faktiskās situācijas pamatojums);
- ieteikumi situācijas uzlabošanai;
- Valsts kontroles izstrādātie padomdevēji – pašnovērtējuma anketas u.c.;
- revīzijās atklātās labās prakses atainojums.



# SATURS



Attīstības plānošana un budžeta sagatavošana.....5



Institucionālā struktūra.....12



Iekšējās kontroles sistēma.....16



Sniegtie maksas pakalpojumi.....21



Kapitālsabiedrību pārvaldība.....24



Sociālā atbalsta sistēma iedzīvotājiem.....28



Pielikumi.....44





# Attīstības plānošana un budžeta sagatavošana pašvaldībās

”

Pašvaldību attīstības plānošanas un tās sasaistes ar budžeta plānošanu pārbaudes Valsts kontrole veic kopš 2013. gada, kad tika uzsākta revīzija par kultūras, atpūtas un sporta nozares pasākumu un finansējuma plānošanu. Kopš šīs revīzijas tiek vērtēta arī izlasē iekļauto pašvaldību attīstības plānošana revidējamajā nozarē, jomā, uz tās izvērtējuma pamata sniedzot priekšlikumus, ieteikumus pašvaldībām arī pārējo jomu pilnveidošanai.

”

## Problēmjasautājumi, riski, būtiskākie secinājumi:

”

Attīstības plānošanu publiskajā sektorā, tajā skaitā pašvaldībās, reglamentē divi galvenie likumi – Attīstības plānošanas sistēmas likums un Teritorijas attīstības plānošanas likums – un tiem pakārtotie normatīvie akti. Normatīvais regulējums apraksta plānošanas procesa pamatprincipus un kārtību, kā arī nosaka uzraudzības veikšanu. Normatīvā regulējuma bāze pastāvīgi mainās, pilnveidojas, tomēr joprojām regulējums ir nepilnīgs un daudzviet ‘lasāms’ dažādi. Būtiski atšķiras arī institūciju skatījums uz attīstības plānošanu, tai piešķirtā nozīme katrā atsevišķā gadījumā, pašvaldību vadības izpratne par šo procesu, tā jēgu un uzdevumiem. No tā arī izriet galvenās problēmas, trūkumi attīstības plānošanā.

”

Iepriekš minētais nosaka, ka bieži vien attīstības plānošanas dokumenti ir formāli un nekalpo kā instruments pašvaldības pārvaldībai, institūciju vadībai, budžeta sagatavošanai.

### Attīstības plānošanas dokumentu izstrāde:

- attīstības plānošanas dokumentu sagatavošanu pašvaldības bieži vien nodod ārpalpojuma sniedzējam; pašvaldības pārstāvji neiesaistās un nepiedalās to izstrādē, līdz ar to, nepārzina sagatavoto dokumentu saturu;
- netiek veikta pilnvērtīga esošās situācijas analīze; arī izmantojot vienu no populārākajām, biežāk lietotajām situācijas izvērtējuma sistēmām – SVID/SWOT (Stipro un vājo pušu, iespēju un draudu analīze.) analīzi, tā tiek īstenota nepilnīgi, veicot tikai faktoru uzskaitījumu (aizpildot noteikta formāta tabulu), bet nevērtējot faktoru

savstarpējās sakarības un iedarbību un nemeklējot alternatīvas kombinācijas starp šiem faktoriem;

- netiek apzinātas pašvaldības administratīvās teritorijas iedzīvotāju, uzņēmēju intereses, vajadzības, lai noteiktu prioritāri risināmās problēmas, līdz ar to, pašvaldība nerisina būtiskākās un iedzīvotājiem aktuālākās problēmas.

### Attīstības plānošanas dokumentu saturs:

- dokumentos ietvertie mērķi, rīcības virzieni, uzdevumi neizriet no hierarhiski augstākiem un/vai iepriekšējo periodu plānošanas dokumentiem vai normatīvajiem aktiem, kā arī netiek ievēroti citi attīstības plānošanas pamatprincipi, piemēram, finansiālo iespēju princips, uzraudzības un novērtēšanas princips: pašvaldību attīstības plānošanas dokumenti bieži vien raksturo (apkopo)





pašvaldības vēlmes, nevis finansiālo un citu resursu pieejamībai atbilstošus risināmos uzdevumus;


- pašvaldības mērķi, prioritātes un rīcības virzieni ir definēti vispārīgi, tie neraksturo konkrēto pašvaldību, tās iedzīvotāju vajadzības;
- dokumentos definētajām rīcībām, uzdevumiem, projektiem nav noteikts to īstenošanas termiņš, atbildīgie, finansējuma apmērs un avoti;


- netiek noteikti konkrēti un izmērāmi sagaidāmā rezultāta rādītāji un to sākotnējās, starpposma un sasniegtās vērtības.

### Īstenošanas uzraudzība:

- lai gan ir izstrādāta uzraudzības kārtība, tā netiek ievērota;
- netiek uzkrāti pilnvērtīgas uzraudzības veikšanai nepieciešamie dati dinamikā.

### Attīstības plānošanas un budžeta plānošanas sasaiste:

(VK revīzijas ziņojums “Ja dod, tad ņem” jeb pašvaldību prakse, aizņemoties finansējumu un plānojot infrastruktūras attīstību”,  pieejams, resurss skatīts 17.03.2021.)

„ [...] attīstības plānošanas sistēmas mērķis (  Attīstības plānošanas likuma 3. panta pirmā daļa un otrā daļa.) ir īstenot prioritātes un nodrošināt attīstības plānošanas sasaisti ar finanšu plānošanu. Šo sasaisti nodrošina tieši resursu piešķiršana attīstības plānošanas dokumentos paredzētajiem pasākumiem un projektiem. ”

- pašvaldībās noteiktajā budžeta sagatavošanas kārtībā netiek iekļauta prasība par budžeta plānošanas sasaisti ar attīstības plānošanu;

- pašvaldības neveic savas darbības un pakalpojumu sniegšanas izmaksu uzskaiti, lai iegūtu informāciju uz rezultātu orientēta budžeta plānošanai;

- budžets netiek plānots konkrētu uzdevumu izpildei un attīstības plānošanas dokumentos noteiktu rezultātu sasniegšanai;

- pašvaldību budžeta pieprasījumos un apstiprinātajās budžeta tāmēs netiek norādīta precīza sasaiste ar attīstības plānošanas dokumentiem – nav iespējams identificēt, kādi rezultāti tiks sasniegti, izlietojot konkrētā gada budžeta finanšu līdzekļus;

- pašvaldību rīcības un investīciju plānos ietvertie projekti neatbilst pašvaldību plānošanas līmenim un finansiālajām iespējām, kā arī netiek apzināti un vērtēti iespējamie alternatīvie (tajā skaitā no finansiālā viedokļa) risinājumi.



# 1

## Ieteikumi situācijas uzlabošanai:

Valsts kontrole vairākās revīzijās sniedza ieskatu attīstības plānošanā, tās sasaistē ar budžetu, izstrādājot iespējamo risinājumu shēmas pašvaldību līmenī, ņemot vērā to rīcībā esošos finansiālos un citus resursus (skatīt 1. un 2. attēlu). Plašāku informāciju skatīt Valsts kontroles revīzijas ziņojumos.

(Skatīt VK revīzijas ziņojumus:

“Vai novadu pašvaldības nodrošina pakalpojumus iedzīvotājiem par samērīgām izmaksām?”, [pieejams](#):

“Kapsētu saimniecība Latvijā”, [pieejams](#):

“Ja dod, tad ņem” jeb pašvaldību prakse, aizņemoties finansējumu un plānojot infrastruktūras attīstību”, [pieejams](#), resursi skatīti 17.03.2021.)

## Attīstības plānošanas soļi:

VK revīzijas ziņojums “Vai novadu pašvaldības nodrošina pakalpojumus iedzīvotājiem par samērīgām izmaksām?”, [pieejams](#), resurss skatīts 17.03.2021.

### PROBLĒMU/ VAJADZĪBU APZINĀŠANA

# 1

Pašvaldībā aktuālu problēmu un iedzīvotāju vajadzību noskaidrošana, jomas novērtējums, SVID analīze, iedzīvotāju līdzdalība - iedzīvotāju aptaujas u.c.

### MĒRĶU NOTEIKŠANA

# 2

Mērķu, kas ir vērsti uz pašvaldībā esošo problēmu un iedzīvotājiem aktuālu vajadzību apmierināšanu, ietveršana attīstības plānošanas dokumentos. Sabiedriskā apspriešana, konsultācijas ar sabiedriskajām organizācijām, ekspertiem u.c.

### ALTERNATĪVU IZVĒRTĒŠANA

# 3

Piemērotākās rīcības/uzdevumu izvēle.  
Alternatīvu risinājumu analīze  
(ekonomiskākais un efektīvākais risinājums)

### UZDEVUMU DELEĢĒŠANA

# 4

Uzdevumu iekļaušana Attīstības Programmas Rīcības plānā un deleģēšana konkrētām pašvaldību institūcijām, kā arī īstenojamo aktivitāšu definēšana institūciju vadības dokumentos (darba plānos)



Nr. 1

Pašvaldības problēmu/vajadzību apzināšana un attiecīgu uzdevumu iekļaušana pašvaldības attīstības plānošanas dokumentos.





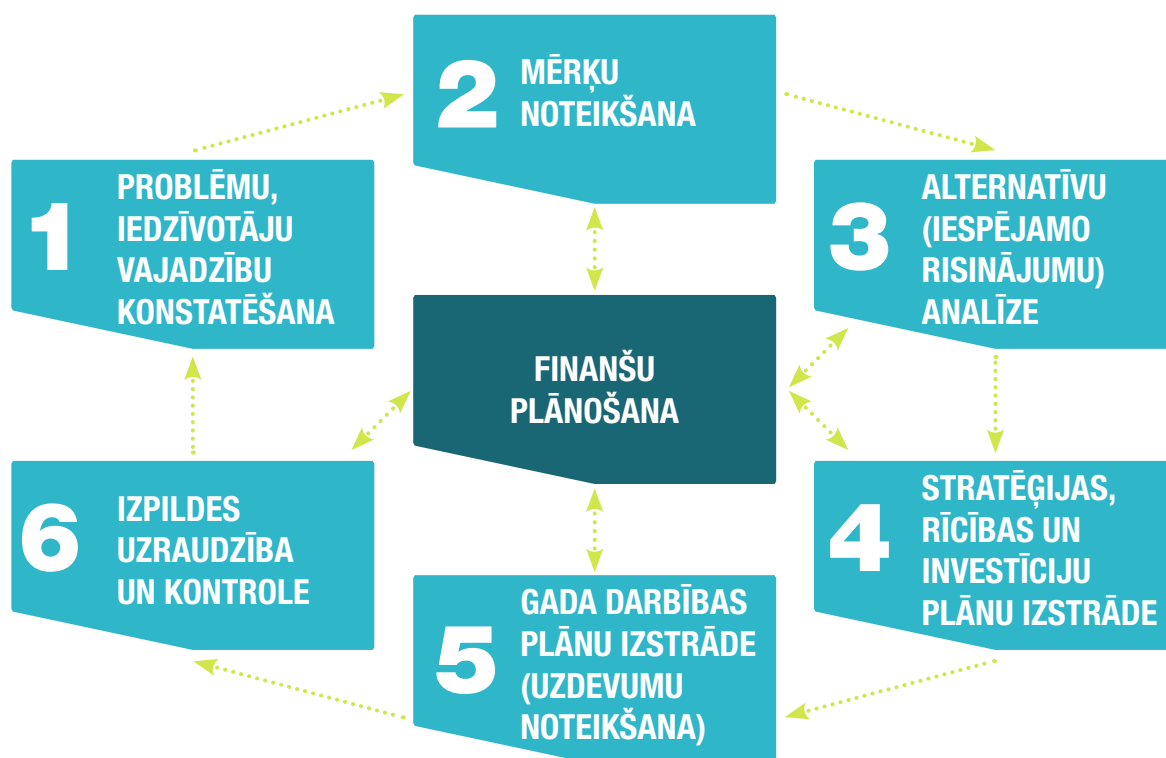
## Budžeta plānošanas shēma un soļi.

VK revīzijas ziņojums “Vai novadu pašvaldības nodrošina pakalpojumus iedzīvotājiem par samērīgām izmaksām?”, [pieejams](#), resurss skatīts 17.03.2021.

”

Plānojot budžetu, būtu jāsaprot, kam tas tiek plānots – telpu uzturēšanai un darbinieku atlīdzībai (kas ir galvenie un lielākie izdevumu posteņi) vai tam, lai darbinieks ar pakalpojuma pieprasījumam atbilstošu slodzi atbilstošās telpās veic uz rezultātu orientētas darbības, lai apmierinātu pašvaldību iedzīvotāju vajadzības, vai rada kādu pakalpojumu konkrētam iedzīvotājam vai iedzīvotāju grupai, komersantiem u. tml.

”



Nr. 2 Budžeta un attīstības plānošanas shēma. VK revīzijas ziņojums “Kapsētu saimniecība Latvijā”, [pieejams](#), resurss skatīts 17.03.2021.





# 1

## Pašvaldības īstenojamo projektu integrēšana attīstības un budžeta plānošanā.

Valsts kontrole revīzijā izstrādāja projektu vadības procesa shēmu kontekstā ar attīstības plānošanu un projektu finansēšanu (skatīt 3. attēlu). Plašāku informāciju skatīt Valsts kontroles revīzijas ziņojumā.

VK revīzijas ziņojums “Ja dod, tad ņem” jeb pašvaldību prakse, aizņemoties finansējumu un plānojot infrastruktūras attīstību”, [pieejams](#): resurss skatīts 17.03.2021.



1. Apzina pašvaldības iedzīvotāju vajadzības
2. Izvērtē savas stiprās un vājās puses, definē aktuālās vajadzības
3. Apzina risinājumu veidus un konkrētus uzdevumus, tos apkopojot Rīcību plānā
4. Vērtē piemērotākās alternatīvas kontekstā ar pieejamajiem līdzekļiem
5. Pārvērtē jau esošās pašvaldības struktūras (tajā skaitā izveidoto infrastruktūras objektu) uzturēšanai nepieciešamo finanšu daļu
6. Aprēķina investīcijām nepieciešamos finanšu līdzekļus, ņemot vērā esošās un plānotās uzturēšanas izmaksas jaunajiem infrastruktūras objektiem
7. Plāno konkrētu projektu īstenošanu - finanšu apjomu, finansēšanas avotus, īstenošanas laika grafiku Investīciju plānā un kārtējā gada iepirkumu plānā
8. Īsteno ikgadējo pašvaldības darbības uzraudzību, kā arī attīstības plānošanas dokumentos minēto uzdevumu izpildes novērtējumu, nodrošinot darbību cikliskumu un nepārtrauktību



Nr. 3

Attīstības un budžeta plānošanas sasaiste, nosakot konkrētajā gadā īstenojamus projektus.





## PaĻīgĻidzekļi:

Pašnovērtējuma anketa pašvaldību infrastruktūras attīstības plānošanai un projektu īstenošanai. [Pieejama](#); resurss skatīts 17.03.2021.

Pašvaldības īstenoto darbību kapsētu apsaimniekošanā atbilstības pašnovērtējuma anketa. [Pieejama](#); resurss skatīts 17.03.2021.

## Labās prakses atainojums:

Kvalitatīvi izstrādāta attīstības plānošanas dokumentu sistēma paredz hierarhisku un secīgu virzību no attīstības stratēģijas uz attīstības programmu, tālāk uz Rīcības plānu un Investīciju plānu un uz institūciju un struktūrvienību kārtējā gada plāniem. Plānošanas un darba dokumentos, arī attīstības programmā, ir jāietver:

- precīzi definēti mērķi, kuriem jāatbilst labās prakses prasībām ( Piemēram, TRIKS: Terminēts, Reālistisks, Izmērāms, Konkrēts, Sasniedzams (angļu-SMART).;

- konkrēti, izmērāmi uzdevumi;

- precīzi izpildes termiņi;
- atbildīgās institūcijas un personas, darbinieki;
- nepieciešamais finansējums un tā avoti;
- sasniedzamā rezultāta raksturojums;
- sasniedzamā rezultāta rādītāji un to sākotnējās, starposma un sasniedzamās vērtības;
- uzraudzības kārtība, tajā skaitā biežums.

”

Šajā dokumentā nevaram nosaukt visus labi un atbilstoši izstrādātos attīstības plānošanas dokumentus, bet piedāvājam tikai dažus iespējamās labās prakses piemērus, kur vērojama cieša un izsekojama saikne starp attīstības plānošanas dokumentiem – stratēģiju, attīstības programmu un to veidojošajiem rīcības un investīciju plāniem. Jāatzīmē, ka atbilstoši izstrādāta kāda plānošanas dokumentu daļa ir atrodama daudzu pašvaldību vietnēs tīmeklī, tomēr katrā situācijā iespējams atrast iespējas uzlabojumiem un precizējumiem. Turklāt katrā revīzijā labo praksi identificējam konkrētā laika periodā revīzijas izlasē iekļautās pašvaldībās.

”

Ņemot vērā minēto, kā attīstības plānošanas dokumentu labās prakses piemēru piedāvājam skatīt Liepājas pilsētas attīstības plānošanas dokumentus, kuros izsekojama saikne no augstāka līmeņa attīstības plānošanas dokumentiem līdz pilsētas attīstības mērķiem, rīcības virzieniem, to īstenošanai veicamajiem uzdevumiem un projektiem [skatīt](#) Liepājas pilsētas attīstības programma 2015.-2020. gadam. Stratēģiskā daļa; Grozījumi Liepājas pilsētas attīstības programmas

2015.-2020. gadam pielikumā Nr.2.1. “Rīcību plāns 2015.-2020. gadam” par 2021. gadu; Pielikums Nr.2.2. Investīciju plāns 2015.-2020. gadam; [pieejami](#); resurss skatīts 25.03.2021.

Kā labās prakses piemērs attīstības plānošanas un budžeta sasaistes nodrošināšanā minama Daugavpils novada pašvaldības īstenotā prakse budžeta sagatavošanā.



# 1

Daugavpils novada pašvaldība budžeta plānošanas dokumentos ir nodrošinājusi atsaucis uz attīstības plānošanas

dokumentiem: [📄 pieejami](#), resurss skatīts 25.03.2021.

”

Pieļaujam, ka līdzīga prakse tiek īstenota vēl arī citās pašvaldībās, tomēr šī dokumenta mērķis ir nevis apkopot visus labās prakses gadījumus pašvaldībās, bet norādīt veidu, kā iespējams nodrošināt budžeta sasaisti ar attīstības stratēģiju un programmu.

”

- Paskaidrojuma rakstā Daugavpils novada pašvaldības 2021. gada 1. februāra saistošajiem noteikumiem Nr.71 “Daugavpils novada pašvaldības budžets 2021. gadam” norādītas atsaucis uz apstiprinātajām četrām vidējā termiņa stratēģiskās attīstības prioritātēm;

- Paskaidrojuma raksta 2. pielikumā ir norādīts budžeta sadalījums pa programmām atbilstoši Rīcības plānam, [📄 Attīstības plānošanas dokumentus skatīt](#), resurss skatīts 25.03.2021. atsevišķi norādot uzturēšanas izdevumus, no projektu līdzekļiem un mērķdotācijām finansētos izdevumus un izdevumus investīcijām;

- Paskaidrojuma raksta 4. pielikumā ir norādīti plānotie izdevumi investīciju

plāna iecerēm atbilstoši Investīciju plāna identifikatoram.

Citi piemēri: Bauskas novada pašvaldības budžeta dokumenti (2. pielikums Bauskas novada domes 2021. gada 28. janvāra saistošajiem noteikumiem Nr.3 “Bauskas novada pašvaldības 2021. gada pamatbudžeta ieņēmumu un izdevumu atšifrējums pa programmām”); Jelgavas novada pašvaldības budžeta dokumenti (4. pielikums Jelgavas novada domes 2021. gada 27. janvāra saistošajiem noteikumiem Nr.1 “Jelgavas novada pašvaldības budžeta izdevumu sadalījums pa prioritātēm un rīcības virzieniem, EUR”).



# 2



## Pašvaldību institucionālā struktūra

”

Lai gan nav veikta atsevišķa revīzija par pašvaldību institucionālo struktūru, tomēr ar šo tēmu saistīti jautājumi ir vērtēti vairākās Valsts kontroles īstenotās revīzijās, tajā skaitā revīzijās par administratīvā resursa izmantošanu pašvaldībās un par maksas pakalpojumiem. VK lietderības revīzija “Vai pašvaldību administratīvais resurss to funkciju īstenošanai tiek izlietots produktīvi un ekonomiski?” un likumības/lietderības revīzija “Vai pašvaldību rīcība ar mantu un finanšu līdzekļiem, nodrošinot savām funkcijām atbilstošus maksas pakalpojumus iedzīvotājiem, ir efektīva un ekonomiska?” revīzijas ziņojums “Vai novadu pašvaldības nodrošina pakalpojumus iedzīvotājiem par samērīgām izmaksām?”, [☞ pieejams](#); resurss skatīts 17.03.2021. (institucionālās struktūras ietekme uz pašvaldības sniegto pakalpojumu izmaksām), valsts saimnieciskā gada pārskata revīzijā par 2018. gadu. VK revīzijas “Par Latvijas Republikas 2018. gada pārskatu par valsts budžeta izpildi un par pašvaldību budžetiem” ziņojuma 3.1.1.3.apakšnodaļa “Pašvaldību struktūra un iestāžu gada pārskati”; [☞ ziņojums pieejams](#); resurss skatīts 26.04.2021. (informācijas par pašvaldības struktūru iegūšana, precizitāte, pašvaldības institūciju gada pārskatu sagatavošana). Šeit tiks sniegti tie secinājumi, ieteikumi, kas ir aktuāli un attiecināmi uz pašvaldībām, bet ne citām revidējamajām vienībām.

”

### Problēmjasautājumi, riski, būtiskākie secinājumi:

Publiski pieejamā informācija par pašvaldību izveidoto institucionālo struktūru nav precīza, neatbilst faktiskajai situācijai:

- izveidojot jaunu iestādi, reorganizējot vai likvidējot iestādi, nav aktualizēti pašvaldību nolikumi;

- informācija par pašvaldību izveidotajām struktūrvienībām, institūcijām, iestādēm, kapitālsabiedrībām, aģentūrām ir atšķirīga dažādos avotos – Uzņēmumu reģistrā, Valsts ieņēmumu dienestā, Valsts kases reģistros, pašvaldību nolikumos un vadības ziņojumos (skatīt 4. attēlu).

LR UZŅĒMUMU REĢISTRĀ

2640

PAŠVALDĪBU VADĪBAS ZIŅOJUMOS

2244



**X=?+?-?**

119 PAŠVALDĪBU NOLIKUMOS

2629

VALSTS KASES EPARAKSTU SISTĒMĀ

588



Nr. 4

Pašvaldību  
institūcijas





## Struktūras sadrumstalotība:

- pašvaldības nevērtē konkrētu institūciju nepieciešamību, tajā skaitā finansiālā aspektā (no izmaksu viedokļa) – lielākoties katrā novadu veidojošajā pagastā tiek veidota atsevišķa pagasta pārvaldes institūcija. Šobrīd arvien biežāk tiek veidota viena pagasta pārvalde diviem vai vairākiem pagastiem;
- pašvaldībās ir sadrumstalota grāmatvedība – savs grāmatvedis ir katrā pagastu pārvaldē, institūcijā;
- dažās pašvaldībās lietvedība tiek kārtota dubultā – gan pagastu pārvaldēs, gan pēc tam arī centralizētajā administrācijā;
- bieži vien pašvaldību struktūrvienībās tiek lietoti atšķirīgi IT risinājumi, kas apgrūtina

datu apkopošanu, tajā skaitā grāmatvedības datu (pārskatu) konsolidāciju;

- gan grāmatvedības, gan citu funkciju (lietvedība, personāla uzskaitē u.c.), kā arī IT resursu centralizācija ļauj gūt finanšu ietaupījumu pašvaldības budžetā.

## Institūciju funkcijas:

- veidojot jaunas institūcijas, pašvaldības neizvērtē jau izveidoto struktūrvienību funkcijas un struktūru, lai nodrošinātu funkciju un darbinieku veicamo pienākumu nedublēšanos;
- pašvaldības neizvērtē to institucionālo sistēmu kopumā, vērtējot pašvaldības iestāžu nepieciešamību un tām uzdotos uzdevumus.

## Ieteikumi situācijas uzlabošanai:

Revīzijā VK revīzijas ziņojums “Vai novadu pašvaldības nodrošina pakalpojumus iedzīvotājiem par samērīgām izmaksām?”, [pieejams](#), resurss skatīts 26.04.2021. Valsts kontrole norādīja: pašvaldības struktūra jāveido atbilstoši pašvaldības vajadzībām funkciju nodrošināšanā, gan centralizējot procesus un norises (piemēram, grāmatvedību, lietvedību, nekustamā īpašuma nodokļa administrāciju), gan meklējot sadarbības iespējas ar citām pašvaldībām (piemēram, apvienotās pašvaldību būvvaldes, (Revīzijas laikā, piemēram, būvniecības uzraudzības jomas pakalpo-

jumus Beverīnas, Mazsalacas un Naukšēnu novada pašvaldībās nodrošināja Kocēnu novada būvvalde; Jaunpiebalgas novadā šos pakalpojumus nodrošināja apvienotā būvvalde, kura atrodas reģionālas nozīmes attīstības centrā Cēsīs; Varakļānu novadā – apvienotā būvvalde, kura atrodas reģionālas nozīmes attīstības centrā Madonā.) izglītības nodaļas).

Revīzijas laikā tika runāts par vienas pieturas aģentūru izveidi, kur būtu iespējams saņemt dažādus pašvaldību sniegtos pakalpojumus vienuviet. Pašlaik joprojām tiek attīstīts valsts un pašvaldību vienoto klientu apkalpošanas centru tīkls.

No revīzijas ziņojuma: VK revīzijas ziņojums “Cēsu novada pašvaldības finanšu līdzekļu kultūrai, atpūtas un sporta pasākumiem izmantošanas

lietderība un atbilstība normatīvo aktu prasībām”, [pieejams](#), resurss skatīts 29.04.2021.





”

Saskaņā ar normatīvajā aktā ( Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10. panta desmitā daļa.) noteikto valsts pārvaldi organizē pēc iespējas efektīvi, pastāvīgi pārbauda valsts pārvaldes institucionālo sistēmu un, ja nepieciešams, pilnveido, izvērtējot arī funkciju apjomu, nepieciešamību un koncentrācijas pakāpi un apsverot deleģēšanas iespējas vai ārpakalpojuma izmantošanu.

”

Pašvaldībām jāveic tās institūciju, kas darbojas noteiktā jomā, funkciju apjoma, kā arī darbiniekiem noteikto pienākumu izvērtēšanu, lai nodrošinātu institūciju uzdevumu ne-

dublēšanos un pašvaldības finanšu līdzekļu institūciju darbības nodrošināšanai ekonomisku izlietošanu.

### Paļīg līdzekļi:

SGP pašvaldību struktūra infografika.

[Pieejama](#), resurss skatīts 26.04.2021.

Raksts: “Juceklis pašvaldību iestāžu

uzskaitē un pārvaldes uzdevumu nodošanā komersantiem”. [Pieejams](#), resurss skatīts 26.04.2021.

### Labās prakses atainojums:

Revīzijā par valsts saimnieciskā gada pārskatu par 2018. gadu kā labās prakses piemērs tika identificēta Jūrmalas pilsētas pašvaldība: tās nolikumā norādītas 42 iestādes, šīs pašas iestādes ir uzrādītas arī Uzņēmumu reģistrā, un Valsts kases ePārskatu sistēmā ir iesniegti šo 42 iestāžu gada pārskati.

#### Struktūras optimizācija:

Administratīvo resursu revīzijā kā labākā prakse tika identificēta situācija Tukuma novadā, ko veido pilsēta un 10 pagasti: izveidotas piecas pagastu pārvaldes, kuras katra pārvalda divu pagastu teritorijas – tas bija vismazākais attiecīgajā situācijā iespējamais pārvalžu skaits.

Kā labāko pašvaldību īstenoto praksi gan no pašvaldības struktūras viedokļa, gan arī no izmaksu samazināšanas (kas

ietekmē pašvaldību sniegto pakalpojumu maksu) viedokļa vērtējam jau revīzijas laikā pašvaldību uzsākto grāmatvedības funkciju centralizāciju: tā rezultātā Madonas novada pašvaldībā tika aprēķināts ikgadējais finanšu ietaupījums 69 269 eiro apmērā un Gulbenes novada pašvaldībā – 131 479 eiro apmērā. Pēc revīzijas arī Rēzeknes novada pašvaldībā tika centralizēta grāmatvedības funkcija, ietaupot 178 687 eiro gadā.

Struktūras optimizēšanas kontekstā kā labās prakses piemēri minama amata vietu restrukturizācija Daugavpils novadā, ietaupot 50 360 eiro gadā, kā arī Madonas novada pašvaldībā īstenotā nekustamā īpašuma nodokļa administrēšanas centralizēšana, kas samazināja izmaksas par 17 705 eiro gadā un darba organizācijas iestāžu tehniskajā apkalpošanā izmaiņas, kas radīja izmaksu ekonomiju 188 378 eiro apmērā gadā.



# 2



## Pašvaldību sadarbība:

No revīzijas ziņojuma: VK revīzijas ziņojums iedzīvotājiem par samērīgām izmaksām?”, “Vai novadu pašvaldības nodrošina pakalpojumus [iedzīvotājiem par samērīgām izmaksām?](#)”, [☞ pieejams](#), resurss skatīts 26.04.2021.

”

Latvijas pašvaldību praksē atrodamas dažādas pašvaldību sadarbības formas – politiskā līmeņa sadarbība (sadarbības komisija, ko veido kaimiņu pašvaldību domju priekšsēdētāji), kopīgas komisijas (vairāku pašvaldību apvienotā civilās aizsardzības komisija), kopīgas iestādes (piemēram, būvvaldes, izglītības pārvaldes), kopīgi pasākumi sabiedrībai (piemēram, sporta svētki), kopīgi veicināšanas pasākumi (piemēram, kopīgs stends tūrisma izstādē), kopīga nozares, jomas, objekta attīstības plānošana (vairāku pašvaldību kopīga tūrisma attīstības stratēģija, ezera apsaimniekošanas plāns) u. c.

”

Pašvaldību sadarbība to funkciju izpildes nolūkā struktūras optimizācijas aspektā var izpausties dažādi. Piemēram, revīzijas par administratīvo pakalpojumu organizēšanu gaitā kā labo praksi konstatējām vairāku

pašvaldību sadarbību, Amatas novada pašvaldības vadībā kopīgi algojot tām būtiskus speciālistus, piemēram, mārketinga speciālistu.





”

Pašvaldību iekšējās kontroles sistēmas izvērtējums kaut kādā aspektā tiek veikts ikkatrā Valsts kontroles atbilstības vai lietderības revīzijā pašvaldībās, kā arī ikgadējā valsts saimnieciskā gada pārskata revīzijā, vērtējot pašvaldību finanšu pārskatus. Atsevišķa revīzija par izveidoto iekšējās kontroles sistēmu efektivitāti nav veikta, tomēr revīzijā par valsts saimnieciskā gada pārskatu par 2015. gadu VK revīzija “Par Latvijas Republikas 2015. gada pārskatu par valsts budžeta izpildi un par pašvaldību budžetiem”; [ziņojums pieejams](#); resurss skatīts 28.04.2021. Valsts kontrole šim jautājumam veltīja pastiprinātu uzmanību, veicot pašvaldību vadības aptauju par iekšējās kontroles sistēmu un tās ietvaros kontroles veidu – ikgadējo inventarizāciju.

Būtisks iekšējās kontroles sistēmas elements ir pašvaldības iekšējais auditors vai iekšējā audita institūcija. Piedāvājam kā palīg līdzekli iekšējās kontroles sistēmas darbības pilnveidei izvērtēt Valsts kontroles sadarbību ar iekšējiem auditoriem (skatīt turpmāk).

”

### Problēmjasautājumi, riski, būtiskākie secinājumi:

No ziņojuma: VK revīzijas “Par Latvijas Republikas 2015. gada pārskatu par valsts budžeta izpildi un par pašvaldību budžetiem” ziņojuma nodaļa

“4.3. Pašvaldību iekšējās kontroles sistēmas”; [ziņojums pieejams](#); resurss skatīts 28.04.2021.

”

Jau vairākus gadus Valsts kontrole finanšu revīzijā par Pašvaldību gada pārskata daļu un likumības/lietderības revīzijās pašvaldībās ir konstatējusi dažādu normatīvo aktu pārkāpumus, kas, Valsts kontroles ieskatā, ir saistīta ar vairākiem iemesliem, no kuriem būtiskākais ir iekšējās kontroles sistēmas neesamība vai tās neefektivitāte, kā rezultātā tiek pieļautas krāpšanās un kļūdu izraisītas neatbilstības, tiek pieļauta normatīvajiem aktiem neatbilstoša grāmatvedības uzskaites kārtošana, kas liedz savlaicīgas un ticamas finanšu informācijas iegūšanu pašvaldību vadītājiem un tiek pieļauta nelietderīga (neefektīva un neekonomiska) rīcība ar pašvaldības finanšu līdzekļiem un mantu. Iekšējās kontroles sistēmas neesamība vai tās neefektivitāte ietekmē pašvaldību gada pārskatā sniegtās informācijas kvalitāti.

”

Iestādes vadītājs, tajā skaitā pašvaldības vadītājs, izveido iestādes iekšējās kontroles sistēmu, uzrauga un uzlabo to, pārvalda iestādes finanšu, personāla un citus resursus, lai nodrošinātu iestādes darba nepārtrauktību, lietderību un tiesiskumu, kā arī atbild par budžeta līdzekļu efektīvu un ekonomisku izlietošanu atbilstoši paredzētajiem mērķiem. (Valsts pārvaldes iekārtas likuma 17. panta otrā daļa un 30. panta otrā daļa un Likuma par budžetu un finanšu vadību 46. panta pirmā daļa.)

Kontroles sistēmas pamatprasības ir noteiktas un iekšējās kontroles sistēmas vidi veidojošie elementi ir definēti normatīvajā aktā par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs (MK 08.05.2012. noteikumu Nr.326 “Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs” 2.un 4. punkts.) (skatīt 5. attēlu). Iekšējās kontroles sistēma sastāv no šādiem elementiem:





# 3



- iestādes darbības plānošana;
- kontroles vides izveidošana;
- risku noteikšana, analīze un novērtēšana;
- kontroles pasākumu īstenošana;
- informācijas un saziņas nodrošināšana;
- uzraudzība.



**Efektīva, lietderīga un ekonomiska iestādes darbība atbilstoši tās kompetencei, izvirzītajiem mērķiem, uzdevumiem un pieejamajiem resursiem**



**Iestādes darbība sabiedrības interesēs, nodrošinot labu pārvaldību**



**Iestādes darbība atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai kompetencei**



**Iespējamo korupcijas un interešu konflikta izveidošanās risku novēršana**



**Mantas un finanšu līdzekļu izšķērdēšanas, neefektīvas un nelietderīgas izmantošanas novēršana**



**Pieļauto kļūdu savlaicīga identificēšana un novēršana un nepieciešamo uzlabojumu veikšana**



**Savlaicīgas ticamas finanšu vai vadības informācijas iegūšana un aizsardzība pret informācijas neatļautu izpaušanu**



Nr. 5

Iekšējās kontroles sistēmas darbības pamatprasības VK revīzijas “Par Latvijas Republikas 2015. gada pārskatu par valsts budžeta izpildi un par pašvaldību budžetiem” ziņojuma nodaļa “4.3. Pašvaldību iekšējās kontroles sistēmas”; [ziņojums pieejams](#); resurss skatīts 28.04.2021.

”

Tālāk sniegti piemēri no vairākām Valsts kontroles veiktām revīzijām, lai raksturotu iekšējās kontroles sistēmas tvērumu un jautājumus, kuriem būtu jāpievērš pašvaldību uzmanība.

”





Iekšējās kontroles sistēmu elementi tika vērtēti Valsts kontroles revīzijā par Talsu novada pašvaldības kapitālsabiedrību pārvaldību, Skatīt VK atbilstības un lietderības revīzijas “Vai Talsu novada pašvaldība pārvalda kapitālsabiedrības, sekojot tiesiskuma un labākās prakses principiem?” ziņojumu “Kapitālsabiedrību pārvaldība Talsu novadā – apšaubāma pakalpojumu kvalitāte, pieaugošas izmaksas iedzīvotājiem un riski pieejamībai ilgtermiņā...”; [ziņojums pieejams](#); resurss skatīts 11.05.2021. analizējot šādus jautājumus:

- vai budžeti tiek veidoti un izmantoti kā instrumenti stratēģisko mērķu sasniegšanai;
- vai finanšu pārskatu analīze apliecina, ka kapitālsabiedrības tiek efektīvi pārvaldītas;
- vai valdes locekļu atlīdzība atbilst normatīvo aktu prasībām;
- vai ir ieviestas kontroles sistēmas par kapitālsabiedrību izdevumiem un tās ir efektīvas.

Plašs iekšējās kontroles sistēmas darbības izvērtējums tika veikts, Valsts kontroles revīzijā Garkalnes novada pašvaldībā. Skatīt VK likumības un lietderības revīzijas “Kā darbojas un saimnieko viena no Latvijas bagātākajām pašvaldībām – Garkalnes novada pašvaldība?” ziņojumu; [ziņojums pieejams](#); resurss skatīts 11.05.2021. Būtiskākie secinājumi:

- lai gan pašvaldībai ir jāstrādā iedzīvotāju interesēs, pašvaldības faktiskās darbības un rīcība nebija notikusi, ievērojot labas pārvaldības principus – atklātību, vienlīdzību un tiesisko paļāvību;
- revīzijā apskatītajās darbības jomās konstatētās nepilnības norādīja uz

pašvaldības darbības atklātības un caurskatāmības trūkumu un neekonomisku rīcību ar budžeta līdzekļiem; patiesos budžeta izdevumu plānus pašvaldības vadība neatklāja pat saviem iedzīvotājiem;

- revīzijā konstatētās nepilnības radīja priekšstatu, ka pašvaldības vadība nedarbojas iedzīvotāju interesēs, lai gan pašvaldība kopā ar iedzīvotājiem bija apzinājusi akūtās problēmas, tajā skaitā saistībā ar komunikāciju un informācijas atklātību pret novada iedzīvotājiem; tomēr izstrādātajā Attīstības programmā nebija paredzēti risinājumi minētai problēmai;
- pašvaldības pieeja Attīstības programmā noteiktajiem mērķiem, mērķu sasniegšanas progresa mērīšanai un mērķu izpildei bija formāla, netika sekots līdzī tās izpildei;
- pašvaldības dome bija pārkāpusi pašu izdotos saistošos noteikumus un bez skaidriem kritērijiem bija piešķīrusi iedzīvotājiem un komersantiem dažādus atvieglojumus un labumus;
- pašvaldības amatpersonas, neievērojot normatīvā akta prasības, bija pieņēmušas lēmumus un veica darbības, atrodoties interešu konflikta situācijā;
- pašvaldība nenodrošināja savu dibināto kapitālsabiedrību efektīvu pārvaldību, kā arī iespēju novada iedzīvotājiem brīvi iegūt informāciju par šo kapitālsabiedrību dibināšanas mērķiem un to plānotajiem sasniedzamajiem rezultātiem, izstrādātā kapitālsabiedrību pārvaldības kārtība bija formāla un faktiski netika piemērota.



## Ieteikumi situācijas uzlabošanai:

”

Ņemot vērā iekšējās kontroles sistēmas plašo tvērumu un to, ka katrā Valsts kontroles revīzijā tiek vērtēts kāds no šīs sistēmas elementiem, šeit ilustrējam tikai ieteikumu piemērus, kas raksturo virzienus iekšējās kontroles sistēmas darbības pilnveidei, jautājumus, kuriem pašvaldībās jāpievērš uzmanība.

”

Iekšējās kontroles sistēmas elementu pilnveidošanai sniegtos ieteikumus ilustrē revīzijā Garkalnes novada pašvaldībai sniegtie ieteikumi, Skatīt VK likumības un lietderības revīzijas “Kā darbojas un saimnieko viena no Latvijas bagātākajām pašvaldībām – Garkalnes novada pašvaldība?” ziņojumu; [ziņojums pieejams](#); resurss skatīts 11.05.2021. tajā skaitā, pašvaldībai:

- jāveic pasākumi, lai uzlabotu darbības atklātību un efektivitāti, apmierinot pašvaldības iedzīvotāju vajadzības;
- jāpilnveido attīstības plānošanā veicamās darbības;
- jāizstrādā kontroles procedūras, lai novērstu iespējas pašvaldības amatpersonām veikt darbības, atrodoties interešu konfliktā vai neievērojot pašvaldībā noteikto kārtību, kā arī apvienot amatus bez atļaujas saņemšanas;
- uzraudzības jomā ir jānodrošina izstrādāto attīstības plānu īstenošanas uzraudzība; jāievieš kontroles procedūras budžeta plānošanā un izpildē; jāuzlabo kapitālsabiedrību darbības pārraudzība.

Ieteikumi kontekstā ar iekšējās kontroles sistēmas pilnveidi sniegti Saulkrastu novada pašvaldībai valsts saimnieciskā pārskata par 2019. gadu revīzijas starpziņojumā: Skatīt VK

finanšu revīzijas “Par Latvijas Republikas 2019.gada pārskatu par valsts budžeta izpildi un par pašvaldību budžetiem” (Saulkrastu novada pašvaldības gada pārskats) starpziņojumu; [ziņojums pieejams](#); resurss skatīts 12.05.2021.

- veikt nepieciešamos pasākumus inventarizācijas procesa pilnveidošanai;
- pilnveidot iekšējās kontroles grāmatvedībā darījumu izvērtēšanā, klasifikācijā un uzskaitē nolūkā nodrošināt normatīvajam aktam atbilstošu zemes un būvju grāmatvedības uzskaiti;
- pilnveidot projektu risku vadības un kontroles procedūras projektu plānošanas, finansēšanas un vadīšanas posmos un pilnveidot projektu grāmatvedības uzskaites kontroles procedūras;
- pilnveidot iekšējās kontroles sistēmu, nosakot kontroles procedūras un atbildīgās personas darba organizācijas un samaksas jomā;
- pilnveidot iekšējās kontroles sistēmu, nosakot atbilstošus uzraudzības un vadības pasākumus ar mērķi novērst normatīvajā aktā valsts amatpersonām noteikto ierobežojumu neievērošanu un pārkāpumus interešu konflikta novēršanas jomā.





## Paīglīdzekļi:

Valsts kontroles sadarbība ar pašvaldību iekšējā audita struktūrvienību vai iekšējo auditoru. Šāda sadarbība valsts institūciju līmenī tiek īstenota jau vairākus gadus. Arī pašvaldību iekšējais audits arvien plašāk tiek iesaistīts Valsts kontroles veiktajās revīzijās. Šāda prakse īstenota jau vairākās revīzijās:

- valsts saimnieciskā pārskata par 2019. gadu revīzijā, Skatīt VK finanšu revīzijas “Par Latvijas Republikas 2019. gada pārskatu par valsts budžeta izpildi un par pašvaldību budžetiem” ziņojuma sadaļu 2.4.1. Izdevumi pētījumiem; [ziņojums pieejams](#),

resurss skatīts 12.05.2021. vērtējot pētījumu iegādi pašvaldībās;

- atbilstības/lietderības revīzijā “NILLTFN likuma (☞ Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likums.) un Starptautisko un Latvijas Republikas nacionālo sankciju likuma prasību ievērošana pašvaldībās un ar to saistītie iespējamie riski”, vērtējot iekšējās kontroles konkrētā aspektā.

Sadarbojoties izdevumu pētījumiem izvērtēšanā:

”

- Valsts kontrole ieguva izpratni par revidējamo jomu, veica risku novērtējumu, izstrādāja revīzijas pieeju, veica metodoloģisko darbu izpildes vadību, veica kvalitātes kontroli un apkopoja iestāžu iekšējo auditoru paveiktā darba rezultātu;
- iekšējā audita struktūrvienības veica nepieciešamās revīzijas procedūras, lai iegūtu pierādījumus pārlicības sniegšanai, proti, veicot pārbaudes, iekšējiem auditoriem bija jāizvērtē institūciju iekšējās kontroles vide un jāiegūst dati par institūciju pasūtītiem pētījumiem. Vienlaikus iekšējie auditori sagatavoja ziņojumus attiecīgās iestādes vadītājam par audita rezultātiem, atklājot tajā secinājumus un sniedzot rekomendācijas trūkumu novēršanai.

”



# 4



## Pašvaldību sniegtie maksas pakalpojumi.

”

Saskaņā ar normatīvo regulējumu pašvaldības, īstenojot autonomās funkcijas, pašu spēkiem vai ar to izveidoto kapitālsabiedrību starpniecību sniedz virkni pakalpojumu iedzīvotājiem. Daļa no tiem tiek sniegti par maksu. Zināmākie ir komunālie pakalpojumi – siltumapgāde, ūdensapgāde un kanalizācijas pakalpojumi, dzīvojamo ēku apsaimniekošanas pakalpojumi. Tāpat pašvaldībās tiek noteikta maksa par skolēnu ēdināšanu, kā arī maksa par ieejas biļetēm dažādos kultūras pasākumos. Šai sadaļā raksturosim Valsts kontroles revīzijās gūto pieredzi tikai maksas pakalpojumu kontekstā, respektīvi, raksturojot maksas apmēra noteikšanas gaitu.

”

### Problēmjasutājumi, riski, būtiskākie secinājumi:

Pašvaldības, sniedzot maksas pakalpojumus, neveic pakalpojumu organizēšanu un izmaksu noteikšanā secīgi veicamās darbības, kas ir galvenais priekšnoteikums ekonomiski pamatotu pakalpojuma izmaksu aprēķināšanai un maksas noteikšanai.

#### Pakalpojuma maksas noteikšanas metodika:

- nav izstrādāta pakalpojumu maksas noteikšanas metodika un bieži vien nav skaidra un saprotama maksas noteikšanas kārtība, kā rezultātā pakalpojuma saņēmējs nevar gūt pārliecību par noteiktās maksas apmēra pamatotību;
- ne pašai pašvaldībai, ne pakalpojumu saņēmējiem nav skaidrs un saprotams sniegto pakalpojumu saturs – kas jāsaņem iedzīvotājam;
- netiek kārtota katram pakalpojumu veidam atsevišķa izmaksu uzskaitē un netiek veikta sniegto pakalpojumu skaita uzskaitē, kas ļautu noteikt precīzas pakalpojuma izmaksas.

#### Maksas kalkulācijas:

- ne visos gadījumos tiek veikti aprēķini pakalpojuma maksas apmēra noteikšanai;

- aprēķinos pakalpojuma maksas noteikšanai norādītās izmaksas nav identificējamās – nav noteikti katra pakalpojuma sniegšanā iesaistītie resursi, izmaksas un to apjomi – un līdz ar to izmaksas nav pārbaudāmas;
- maksa par pakalpojumiem ilgstoši netiek pārskatīta, līdz ar to neatbilst faktiskajām izmaksām.

#### Konkurences situācija:

- pašvaldības sniedz maksas pakalpojumus jomās, kas nav saistītas ar pašvaldību autonomo funkciju īstenošanu;
- pašvaldības ne vienmēr ņem vērā pakalpojumu pieprasījuma izmaiņas, respektīvi, neizvērtē pakalpojuma efektivitāti, ekonomiskumu un nepilnveido pakalpojumu.

#### Citi:

- pašvaldības nenosaka maksas pakalpojumu sniegšanā sasniedzamos rezultātus, pēc kuriem varētu novērtēt pakalpojumu sniegšanas efektivitāti;
- pašvaldības savā starpā nesadarbojas pakalpojumu sniegšanā, tā bieži vien nelietderīgi izlietojot resursus.





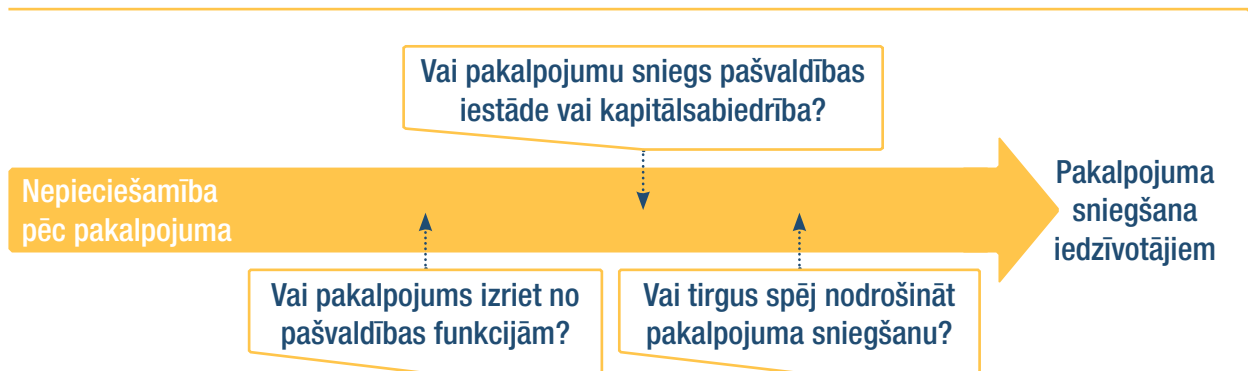
## Ieteikumi situācijas uzlabošanai:

Ir jāizvērtē pakalpojumu sniegšanas nepieciešamība, veidi un iespējamie pakalpojuma pieprasīšanas un saņemšanas kanāli, jāizmanto iespējas centralizēt procesus, secīgi veicot šādus uzdevumus (skatīt 6. attēlu):

- jāizvērtē pakalpojuma sniegšanas mērķis un sasniedzamie rezultāti, identificējot pakalpojuma sniegšanas rezultātus un klientus;
- jānoskaidro nepieciešamība pēc pakalpojuma – vai pašvaldībai pakalpojuma sniegšana vispār ir jāveic;

- jāizvērtē pakalpojuma sniegšanas pamatotība un lietderība, tas ir, vai pakalpojumu nav iespējams nodrošināt efektīvāk, tā sniegšanu deleģējot pašvaldības kapitālsabiedrībai vai nododot privātajam sektoram;

- jāizvēlas pakalpojuma sniegšanas forma, pakalpojuma sniegšanu uzticot pašvaldības iestādei, aģentūrai vai deleģējot privātpersonai (kapitālsabiedrībai).



Nr. 6

Pašvaldībai noskaidrojamiem jautājumiem, iesaistoties maksas pakalpojumu sniegšanā. VK revīzijas ziņojums "Vai novadu pašvaldības nodrošina pakalpojumus iedzīvotājiem par samērīgām izmaksām?", [pieejams](#), resurss skatīts 17.03.2021.

Minētais jāisteno, ņemot vērā Valsts pārvaldes iekārtas likumā noteikto. (Skatīt likuma 87. un 88. pantu.)

Pakalpojuma izmaksas veido tiešās un netiešās (tajā skaitā pamata un atbalsta procesu) izmaksas, tāpēc jāveic procesu pārskatīšana, lai konstatētu un izslēgtu:

- neproduktīvas darbības, kas nerada pievienoto vērtību;
- lieku dokumentu sagatavošanu, drukāšanu, pavairošanu, apriņķu un uzglabāšanu;

- nepilnvērtīgi izmantotas pašvaldību rīcībā esošās informāciju sistēmas.

Lai piemērotu pakalpojuma maksu, kā arī noteiktu iespējamus atvieglojumus vai kompensācijas:

- jāizstrādā metodika pakalpojumu maksas noteikšanai un aktualizācijai, norādot tajā pakalpojumu sniegšanas izmaksu struktūru, informācijas avotus aprēķinos iekļaujamo izmaksu un apjomu iegūšanai un kritērijus maksas pārskatīšanai;



# 4



- jānodrošina izmaksu nodalīta uzskaitē, ļaujot izmaksas attiecināt uz konkrētiem pašvaldības sniegtiem pakalpojumiem;
- jā sagatavo katra pakalpojuma maksas kalkulācija, norādot pakalpojuma vienas

vienības sniegšanai nepieciešamo resursu veidus, apjomu un izmaksas;

- pakalpojuma maksa jāapstiprina ar pašvaldības lēmēj institūcijas (domes) lēmumu (arī kapitālsabiedrībai).

## Paļīg līdzekļi:

Valsts kontroles revīzijas noslēgumā sagatavoja kopsavilkuma materiālu, kurā apkopoti divu revīziju – par maksas pakalpojumiem un administratīvo resursu izlietojumu – rezultāti. VK revīzijas ziņojums “Vai novadu pašvaldības nodrošina pakalpojumus iedzīvotājiem par sa-

mērīgām izmaksām?”, [Pieejams](#), resurss skatīts 12.03.2021.

Pašvaldības īstenoto darbību kapsētu apsaimniekošanā atbilstības pašnovērtējuma anketa. [Pieejama](#), resurss skatīts 31.03.2021.

## Labās prakses atainojums:

Pašvaldību, to institūciju un kapitālsabiedrību sniegto maksas pakalpojumu izmaksu un maksas apmēra noteikšanas procesu Valsts kontrole ir vērtējusi vairākās revīzijās.

Tā revīzijā par kapsētu jomas apsaimniekošanu VK revīzijas ziņojums “Kapsētu saimniecība Latvijā”, [Pieejams](#), resurss skatīts 31.03.2021. izlasē iekļautajās 11 pašvaldībās vērtējām:

- vai pašvaldībā ir izstrādāta metodika pakalpojumu maksas noteikšanai;
- vai ir nodalīta konkrētās jomas izdevumu uzskaitē;
- vai ir veikta izmaksu kalkulācija;

- vai pakalpojuma maksa ir noteikta atbilstoši izstrādātajai metodikai;

- vai ir konstatētas neatbilstības izdevumu uzskaitē.

Atbilstošākā situācija tika konstatēta Liepājas pilsētas pašvaldībā, kur tikai atsevišķiem pakalpojumiem noteiktā cena atšķīrās no kalkulācijā aprēķinātās, turklāt no izlasē iekļautajām pašvaldībām tikai Liepājas pilsētā revidētās jomas pakalpojumu cenas bija noteiktas saskaņā ar kalkulāciju, kura atbilda izstrādātajai metodikai.

”

Piezīme: Laika gaitā situācija ar maksas pakalpojumu cenu noteikšanu varētu būt mainījusies, turklāt tā nav vērtēta kopumā visās pašvaldībās, bet katrā revīzijā tikai izlasē iekļautajās. Turklāt Valsts kontroles vērtējums ataino konkrēto laika momentu – revīzijas veikšanas periodu. Piemērus lūdzam skatīt arī 2.sadaļā par pašvaldību institucionālo struktūru – funkciju (piemēram, grāmatvedība, lietvedība) centralizācija dod finansiālu ietaupījumu, kas, savukārt, ļauj samazināt pašvaldību sniegto pakalpojumu maksu.

”





”

Izvērtējot, kādā veidā visefektīvāk veikt no pašvaldības autonomajām funkcijām izrietošus pārvaldes uzdevumus, pašvaldības var nonākt pie secinājuma, ka visekonomiskāk un efektīvāk šos uzdevumus īstenot komercdarbības veidā ar individuālu vai ar citām pašvaldībām kopīgu dalību kapitālsabiedrībā. Īpaši svarīgi šādos gadījumos ir novērst konkurenci reglamentējošo normatīvo aktu prasību neievērošanas riskus

”

## Problēmjasautājumi, riski, būtiskākie secinājumi:

### Dalības kapitālsabiedrībās pamatojums un finanšu situācijas apzināšanās

Pašvaldību veiktie izvērtējumi par dalības kapitālsabiedrībās nepieciešamību nav argumentēti, nav pamatoti ar datu analīzi un aprēķiniem, nav analizēta komercdarbības vide, nav analizēti esošo kapitālsabiedrību finanšu un nefinanšu rādītāji, prognozes darbībai vidējā termiņā un ilgtermiņā.

Būtiskākās problēmas kapitālsabiedrību pārvaldībā – nav ievēroti labas korporatīvās pārvaldības principi, kā arī kapitālsabiedrībās ir neapmierinoša finanšu pārvaldība. (☞ Finanšu pārvaldība ir sistēma, darbības kopums, kā racionālāk un efektīvāk izmantot kapitālu. Rurāne M. “Finanšu menedžments”, Rīgas Starptautiskā ekonomikas un biznesa administrācijas augstskola, Rīga, 2006., 9.lpp.) Šādas rīcības negatīvās sekas – gan kapitāla daļu turētāja, gan valdes lēmumi nav pamatoti ar precīziem aprēķiniem un visaptverošu ekonomisko analīzi, Arī Pārresoru koordinācijas centra vadlīnijas, kas attiecas uz valsts kapitālsabiedrību vidējā termiņa stratēģiju izstrādi, norāda, ka, lai veicinātu labu pārvaldības praksi kapitālsabiedrībās, ir nepieciešams veikt finanšu rādītāju analīzi. [Pieejams](#), kas neļauj laicīgi konstatēt problēmas kapitālsabiedrībās un novērst negatīvas sekas iedzīvotājiem kā pakalpojumu saņēmējiem.

Labā finanšu pārvaldība ietver arī atbilstošu kapitālsabiedrību budžeta plānošanu, taču kapitālsabiedrībās tā ir organizēta, lai nodrošinātu kapitālsabiedrību ikdienas darbību un izdevumu segšanu īstermiņā, bet nav vērsta uz infrastruktūras saglabāšanu un attīstību ilgtermiņā.

### Kapitālsabiedrību mērķi

Pašvaldību kapitālsabiedrību vidēja termiņa darbības stratēģijās noteiktie mērķi un uzdevumi bieži vien neizriet no pašvaldības attīstības plānošanas dokumentiem, netiek ņemts vērā, ka kapitālsabiedrība ir izveidota pašvaldības noteikto mērķu sasniegšanai. Noteiktie mērķi ir vispārīgi, nav noteikti skaitliski un izmērāmi rezultatīvie rādītāji, nav noteikti uzdevumiem atbilstoši starpposmu termiņi. Netiek noteiktas rādītāju bāzes un sasniedzamās vērtības, netiek uzkrāti dati rādītāju novērtēšanai.

### Komunikācija starp pašvaldību un kapitālsabiedrību

Pašvaldības kapitālsabiedrību pārvaldībā iesaistīto subjektu – kapitāla daļu turētāja pārstāvja, valdes, domes – savstarpējās attiecībās informācijas apmaiņā un lēmumu pieņemšanas procesos netiek ievēroti labas korporatīvās pārvaldības principi un normatīvie akti. Lai arī normatīvie akti





(☞ Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 65.panta otrā daļa, 66.panta pirmā daļa, likuma "Par pašvaldībām" 21.panta pirmās daļas 8.punkts, ceturtā daļa, 86.pants, 69.panta pirmās daļas 5.punkts.) nosaka, ka kapitālsabiedrību darbībai būtiskus lēmumus pieņem kapitāla daļu turētāja pārstāvis, tomēr pašvaldībās kapitālsabiedrībām būtisku lēmumu pieņemšana nereti ir saistīta ar nevēlamu politisko ietekmi.

Kapitālsabiedrības nesniedz pašvaldībām pilnīgas un jēgpilnas atskaites par to darbību un mērķu sasniegšanu. Atskaitēs nav ietverta informācija, kas ļautu objektīvi novērtēt, vai kapitālsabiedrības nodrošina tām noteikto mērķu sasniegšanu, kādi riski pastāv un varētu iestāties, kas traucē kapitālsabiedrībām noteikto mērķu sasniegšanu – nodrošināt kapitālsabiedrību

### Iekšējās kontroles sistēma kapitālsabiedrībās:

Kapitālsabiedrībās nav izveidotas efektīvas iekšējās kontroles un netiek gatavoti pilnīgi un ticami attaisnojuma dokumenti, lai iegūtu pārlicību, ka kapitālsabiedrību finanšu

darbības stabilitāti, kā arī pašvaldības un iedzīvotājus ar kvalitatīviem pakalpojumiem par ekonomiski pamatotām izmaksām.

Pašvaldību kapitālsabiedrību darbības finanšu analīze nereti liecina, ka kapitālsabiedrībām ir zemi likviditātes rādītāji un tās darbojas ar zaudējumiem, tām ir zemi pamatlīdzekļu atdeves rādītāji, tās nav spējīgas no apgrozāmajiem līdzekļiem pilnībā nosegt savas īstermiņa saistības. Šādā situācijā iedzīvotāji nevar paļauties, ka tiem nepieciešamie pakalpojumi būs pieejami ilgtermiņā.

Kapitāla daļu turētāji bieži vien atskaites neizmanto kapitālsabiedrību pārvaldībā un nesniedz atgriezenisko saiti kapitālsabiedrības vadībai par nepieciešamajiem uzlabojumiem.

Līdzekļi (degvielai, reprezentācijai, komandējumiem u.c.) ir izmantoti ekonomiski, efektīvi un likumīgi.

### Ieteikumi situācijas uzlabošanai:

Pašvaldība ne retāk kā reizi piecos gados vai gadījumā, ja ir mainījušies būtiski apstākļi, ar kuriem bija iepriekš pamatota daļība kapitālsabiedrībā, veic līdzdalības kapitālsabiedrībā izvērtējumu. Izvērtējums nedrīkst būt formāls, tam ir jāsniedz pārlicība iedzīvotājiem un citām personām, ka pašvaldības iesaistīšanās komercdarbībā ir pamatota un iedzīvotāju interesēs. Lai to nodrošinātu, izvērtējumā ir iekļaujams, piemēram:

- pamatojums atbilstībai Valsts pārvaldes iekārtas likuma 88. pantam;

- izvērtējums par to, kā kapitālsabiedrības darbība (ne)ietekmē uzņēmējdarbību konkrētajā teritorijā;

- precīzs pašvaldības uzdoto veicamo uzdevumu uzskaitījums;

- argumentācija, pamatojums ar aprēķiniem, kāpēc šo uzdevumu izpilde ar kapitālsabiedrības starpniecību ir iedzīvotājiem vislabākais risinājums;

- alternatīvu aprēķins un analīze, kas apliecina, ka pašvaldība ir vērtējusi arī citas



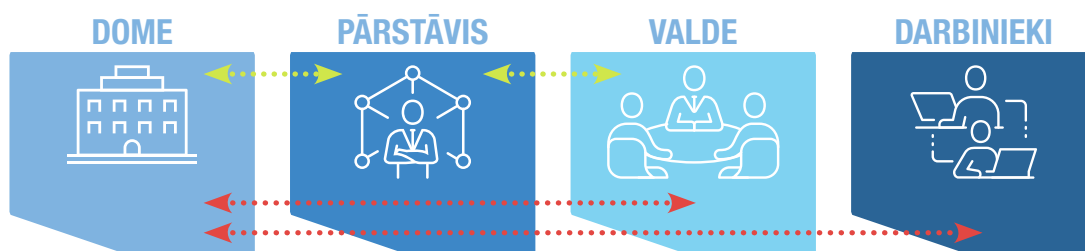


iespējas, kā varētu tikt izpildīti uzdevumi bez iesaistes kapitālsabiedrībā;

- ja kapitālsabiedrība piedāvā preces vai pakalpojumus, kas nav nepieciešami pašvaldības dotā uzdevuma izpildei – skaidrs un argumentēts pamatojums, kāpēc kapitālsabiedrība piedāvā šīs preces/pakalpojumus un pierādījums, ka tas neatstāj ietekmi uz konkurenci.

Pašvaldībai, izvērtējot savu daļību kapitālsabiedrībā, daļība ir jāpamato arī ar mērķiem, kuru sasniegšanu nodrošinās kapitālsabiedrības darbība. Līdz ar to, pašvaldībai ir arī jānosaka kapitālsabiedrības stratēģiskie mērķi, kuri izriet no pašvaldības īstermiņa un ilgtermiņa mērķiem. Šai sasaistei ir jābūt atspoguļotai plānošanas dokumentos.

Lai pašvaldība nodrošinātu, ka deputātu politiskās intereses neietekmē kapitālsabiedrību darbību, ir jāizstrādā kārtība, (☞ Republikas pilsētas domes un novada domes deputāta statusa likuma 9. panta ceturtā daļa.) kurā ir skaidri noteiktas katras iesaistītās puses tiesības un pienākumi, kā arī noteikta informācijas aprites kārtība. Skaidras informācijas apmaiņas kārtības noteikšana nodrošina, ka kapitāla daļu turētāja pārstāvis vienmēr ir informēts par visām aktualitātēm un spēs pieņemt pamatotus lēmumus, kā arī mazina pašvaldības deputātu nevēlamu politisko ietekmi īstenojot savas deputātu tiesības, (☞ Republikas pilsētas domes un novada domes deputāta statusa likuma 9.panta pirmā daļa.) apejot kapitāla daļu turētāja pārstāvi un radot kapitālsabiedrības valdei un atbildīgajiem darbiniekiem nevēlamu politisko spiedienu.



Nr. 7 Informācijas plūsma starp Pašvaldību un kapitālsabiedrību.

Lai kapitālsabiedrības vadība gūtu pārliecību, ka kapitālsabiedrības darbības ir vērstas uz pašvaldības dotu uzdevumu un mērķu sasniegšanu, kapitāla daļu turētājam ir ne ti-

kai jāpieprasa informācija par kapitālsabiedrības un valdes darbību, bet arī jānodrošina atgriezeniskā saite un vērtējums par saņemto informāciju.



## Paīgīīdzekļi:

Valsts kontroles revīzijas ziņojums par kapitālsabiedrību darbības uzraudzību un līdzdalības pamatojumu izvērtējumiem. VK revīzijas ziņojums “Vai Talsu novada pašvaldība pārvalda kapitālsabiedrības, sekojot tiesiskuma un labākās prakses principiem?” [pieejams](#). Pašnovērtējuma anketa pašvaldības kapitālsabiedrības kapitāla daļu turētājiem kapitālsabiedrības pārvaldības novērtēšanai. ( [Turpat](#).)

Pašnovērtējuma anketa pašvaldību kapitālsabiedrību valdes locekļiem kapitālsabiedrības pārvaldības novērtēšanai. ( [Turpat](#).)

Konkurences padomes sagatavotais informatīvais materiāls par priekšnoteikumiem publiskas personas līdzdalībai kapitālsabiedrībā un tās izvērtēšana. [Skatīt](#). Konkurences padomes veiktie izvērtējumi par pašvaldību daļu kapitālsabiedrībās [Skatīt](#).

## Labās prakses atainojums:

Aktuālākā informācija par līdzdalību izvērtējumiem ir pieejama Konkurences padomes mājas lapā, ( [Turpat](#).) kur tiek publiskoti atzinumi par pašvaldību līdzdalību kapitālsabiedrībās. Izvērtējot sniegtos atzinumus par jomu, kurā pašvaldībai ir jāveic izvērtējums, pašvaldība var gūt izpratni par būtiskajiem jautājumiem un labo praksi konkrētajā jomā.

Revīzijas laikā efektīvpiemērs informācijas apmaiņai, mērķu izvērtēšanai, nākamo mērķu noteikšanai un darbību plānošanai tika konstatēti SIA “Ziemeļkurzemes reģionālā slimnīca” iesniegtie ceturkšņa un ilgadējie pārskati, kas sagatavoti atbilstoši Ventspils pilsētas pašvaldības noteiktajai

kārtībai. Pārskatos ir ietverta informācija par rezultatīvo rādītāju sasniegšanas pakāpi pārskata periodā, par atsevišķu rādītāju nesasniegšanas iemesliem, turklāt gan Ventspils slimnīcai, gan Talsu filiālei atsevišķi. No SIA “Ziemeļkurzemes reģionālā slimnīca” sagatavotajiem pārskatiem ir iespējams gūt ar aprēķiniem un skaidrojumiem pamatotu izpratni par kapitālsabiedrības darbību un sasniegtajiem rezultātiem uzdoto uzdevumu izpildē, kas savukārt nodrošina kapitāla daļu turētājiem iespēju pieņemt uz informāciju balstītus lēmumus. VK revīzijas ziņojums “Vai Talsu novada pašvaldība pārvalda kapitālsabiedrības, sekojot tiesiskuma un labākās prakses principiem?”; [pieejams](#).





”

Pēdējos gados Valsts kontrole vairākās revīzijās ir vērtējusi pašvaldību nodrošinātos sociālā atbalsta veidus: sociālos pabalstus un dažādus atvieglojumus (2014, 2020), personām ar invaliditāti paredzēto asistenta pakalpojumu (2016), sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus personām ar garīga rakstura traucējumiem un bērniem ar funkcionāliem traucējumiem (deinstitutionalizācija; 2018), sociālos pakalpojumus ģimenēm ar bērniem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem, kā arī sociālo dienestu un bāriņtiesu darbību ārpusģimenes aprūpes jomā (2019).

Lai gan pārsvarā šajās revīzijās sniegtie ieteikumi ir adresēti Labklājības ministrijai kā vadošajai iestādei sociālās aizsardzības, bērnu un ģimenes tiesību, kā arī personu ar invaliditāti vienlīdzīgu iespēju jomā, lielākoties tie ir vērsti tieši uz pašvaldību darba pilnveidi, aicinot Labklājības ministriju pilnveidot tiesisko regulējumu, izstrādāt metodiskos materiālus pašvaldībām, organizēt pašvaldību darbinieku apmācību, stiprināt dažādu procesu uzraudzību utt.

Tāpēc revīzijas konstatējumi, secinājumi un ieteikumi ir noderīgi katrai pašvaldībai, veidojot sociālās aizsardzības un bērnu tiesību aizsardzības sistēmu un plānojot tās attīstību. Turklāt tie ietver arī labās prakses piemērus, izceļot tās pašvaldības, kuru darbība, revidentu ieskatā, ir kā paraugs citām pašvaldībām noteikta procesa īstenošanā.

”

### Problēmjasautājumi, riski, būtiskākie secinājumi

Sociālās aizsardzības un bērnu un ģimenes tiesību jomā pašvaldībām un to iestādēm ir noteikts plašs funkciju klāsts:

- analizēt stāvokli sociālo un bērnu tiesību jomā, tajā skaitā veikt sociālās vides izpēti un noteikt problēmas;
- izstrādāt un īstenot bērnu tiesību aizsardzības programmu;
- nodrošināt iedzīvotājiem nepieciešamo sociālo atbalstu – sociālos pakalpojumus, sociālo palīdzību un dažādus atvieglojumus;
- organizēt vecāku izglītošanu;
- nodrošināt bērnu personisko un mantisko tiesību aizsardzību;
- veikt likumpārkāpumu profilakses darbu ar bērniem;
- veikt citus pasākumus sociālo un bērnu tiesību nodrošināšanā u.c.





”

Valsts kontroles veiktajās revīzijās ir konstatēti vairāki problēmjautājumi šo funkciju nodrošināšanā, uz kuriem vēlamies vārst īpašu uzmanību.

”

## Sociālās vides izpēte

Pašvaldības neveic pilnvērtīgu sociālās vides izpēti, lai apzinātu iedzīvotāju struktūru, to problēmas un iedzīvotājiem nepieciešamos atbalsta veidus to risināšanai:

- pašvaldību veiktās sociālās vides izpētes mērķis ir sagatavot sociālā dienesta publisko pārskatu un atskaitīties par padarīto, nevis izziņāt pašvaldības iedzīvotāju vajadzības;
- pašvaldību visbiežāk lietotā sociālās vides izpētes metode ir tikai iepriekšējos gados jau nodrošinātā sociālā atbalsta analizēšana (piemēram, cik eiro ir novirzīti GMI un dzīvokļa pabalstam un cik personu to saņēma vai cik personām pašvaldībā bija piešķirts trūcīgas personas (ģimenes) statuss) un sociālā dienesta klientu aptaujas par jau esošiem pakalpojumiem (piemēram, par klientu apmierinātību ar sociālā dienesta, dienas centra, sociālās aprūpes centra darbu);
- pašvaldību sociālo dienestu rīcībā nav aktuālas informācijas par pašvaldībā dzīvojošo iedzīvotāju struktūru (piemēram, cik pašvaldībā dzīvo ģimeņu ar bērniem, cik pensijas vecuma personu, cik personu ar invaliditāti) un cik no tiem ir nepieciešams atbalsts. Sociālo dienestu redzeslokā ir tikai tie iedzīvotāji, kas vērsušies pēc palīdzības.

Tāpēc pašvaldību izveidotās atbalsta sistēmas – sociālie pakalpojumi, sociālie pabalsti, dažādi atvieglojumi – ne visos gadījumos ir balstītas uz iedzīvotāju faktiskajām vajadzībām.

## Pašvaldību piešķirtie sociālie pabalsti

Pašvaldību sociālo pabalstu izdevumi veido būtisku daļu no kopējiem valsts sociālās aizsardzības izdevumiem. Tāpēc, tos piešķirot mērķtiecīgi, būtu iespējams panākt labākus rezultātus arī nabadzības riska mazināšanā valstī.

Tomēr:

- pašvaldību nodrošinātie sociālie pabalsti nav mērķēti un primāri netiek piešķirti tām iedzīvotāju grupām, kurām dažādu sociālu vai ekonomisku faktoru, diskriminācijas vai piederības pie noteiktas sociālās grupas dēļ ir ierobežotas iespējas gūt ienākumus, lai nodrošinātu pamatvajadzības – pārtiku, mājokļa, veselības un izglītības izdevumu segšanu u.c.;
- pabalsti tiek piešķirti jau vēsturiski vai ir ieviesti kā politiskās iniciatīvas (piemēram, politiski represētām personām un Černobiļas AES dalībniekiem paredzētie pabalsti un/vai svētku pabalsti noteiktām iedzīvotāju grupām – senioriem jubilejās, Ziemassvētkos vai valsts svētkos u.tml.). Savukārt jauni pabalstu veidi tiek ieviesti tikai tad, ja pašvaldībā aktīvi darbojas nevalstiskais sektors, kas spēj pašvaldību pārliecināt par noteikta atbalsta veida nepieciešamību kādai mērķgrupai;





- pašvaldībās pastāv arī atšķirīga pieeja sociālo pabalstu veidu, to skaita un saņēmēju loka noteikšanā. Līdzīgi vai pat identiski pabalstu veidi vienā pašvaldībā tiek izmaksāti visiem iedzīvotājiem vai tiem, kas atbilst noteiktam statusam, neatkarīgi no to ienākumu apmēra (piemēram, visām ģimenēm ar bērniem vai visiem pensionāriem), bet citā pašvaldībā – tikai trūcīgām vai maznodrošinātām ģimenēm (personām), kuru ienākumi nepārsniedz noteiktu ienākumu sliekšni;
- pašvaldības saviem iedzīvotājiem piemēro arī dažādus atvieglojumus (piemēram, brīvpusdienas izglītojamajiem, atvieglojumus sabiedriskajam transportam un nekustamā īpašuma nodoklim). Tomēr arī attiecībā uz tiem pašvaldībās pastāv atšķirīga pieeja gan mērķgrupu izvēlē, gan to apmēra noteikšanā.

### Atbalsts ģimenēm, kurās ir riski nepietiekamai bērnu aprūpei

Pašvaldībās trūkst iedzīvotāju sociālo problēmu risināšanai nepieciešamo sociālo pakalpojumu:

- it īpaši sociālo pakalpojumu ģimenes funkcionētspējas atjaunošanai un/vai tās atbalstam, lai novērstu problēmas, kas ir par pamatu bērnu nepilnvērtīgai aprūpei un bērnu šķiršanai no ģimenes;
- 2019. gadā šo sociālo problēmu risināšanai bez valsts nodrošinātajiem sociālajiem pakalpojumiem visās 119 pašvaldībās (atbilstoši administratīvi teritoriālajam iedalījumam līdz 2021. gada jūlijam) bija pieejams tikai sociālais darbs, tajā skaitā sociālo darbinieku konsultācijas. Savukārt tādi trīs būtiski pakalpojumi – psihologs, ģimenes asistents un izglītojošas nodarbības vecāku prasmju attīstīšanai – bija pieejami tikai 15 no 119 pašvaldībām;
- sociālie dienesti un bāriņtiesas savlaicīgi neiesaistās tādu ģimeņu sociālo problēmu risināšanā, kurās pastāv riski nepietiekamai bērnu aprūpei, un preventīvi nesniedz tām atbalstu (piemēram, veicinot izpratni par bērna fiziskajām un psihoemocionālajām vajadzībām atbilstoši vecumposmam, sniedzot atbalstu vecāku atkarību ārstēšanai). Bieži vien ģimenes uzraudzība tiek uzsākta novēloti – tikai tad, kad bērna tiesības uz pilnvērtīgu aprūpi un pat tā veselība un dzīvība ir jau apdraudētas;
- daudzos gadījumos, kad ģimene jau ir nonākusi institūciju redzeslokā, atbildīgās institūcijas situāciju tikai vēro, cerot, ka situācija ģimenē atrisināsies pati no sevis, un savlaicīgi nepieņem lēmumus par aizgādības tiesību pārtraukšanu un bērnu šķiršanu no ģimenes, tā upurējot bērna intereses un tiesības uz pilnvērtīgu attīstību.





## Bērnu labāko interešu nodrošināšana ārpusģimenes aprūpē

Katram bērnam ir tiesības uzaugt ģimenē. Tomēr gadījumos, ja tas nav iespējams, atbildīgajām institūcijām ir pienākums nodrošināt bērna labākajām interesēm un vajadzībām atbilstošu ārpusģimenes aprūpi:

- bāriņtiesām ir zināms, ka ārpusģimenes aprūpe bērnam prioritāri ir jānodrošina pie aizbildņa vai audžuģimēnē, tomēr ne vienmēr tas izdodas. Bieži vien bāriņtiesas potenciālo aizbildi meklē tikai starp bērna tuvākajiem radniekiem, neizvērtējot iespēju uzrunāt attālākos radniekus, kuriem, iespējams, ir bērna audzināšanai un aprūpei atbilstošāka sociālā situācija. Tāpat netiek izvērtēta iespēja par bērna aizbildni iecelt personu, kas nav bērna radnieks. Savukārt audžuģimeņu meklējumi bieži beidzas, ja attiecīgās pašvaldības audžuģimēnēs nav “brīvas vietas”;
- ja pēc bērna šķiršanas no ģimenes vienīgais risinājums ir aprūpe bērnunamā, arī bērnunama izvēle nenotiek bērna labākajās interesēs – tiek izvēlēts bērnunams, kas atrodas tālu no bērna iepriekšējās dzīvesvietas, tā apgrūtinot vai pat liedzot klātienes komunikāciju ar vecākiem vai citiem tuviniekiem vai arī šķirot brāļus un māsas;
- bāriņtiesu veiktā aizbildņu, audžuģimeņu un bērnunamu uzraudzība par bērnam nodrošināto aprūpi bieži vien ir formāla. Lielākoties tā aptver tikai sadzīves apstākļu pārbaudi – vai mājoklis ir tīrs, vai bērnam ir gulta, skapis, vai ir ēdiens u.c. Ne vienmēr tiek iegūts bērna viedoklis, un netiek noskaidrots, vai un kā tiek ievērotas bērna tiesības uz veselības aprūpi, izglītību, fizisko un emocionālo attīstību, brīvā laika pavadīšanu, mantiskās intereses, kā arī saskarsmes tiesības ar vecākiem un citiem tuviniekiem;
- bāriņtiesas neuzrauga, lai bērni, kuri atzīti par cietušajiem kriminālnoziedzīgumā, saņemtu valsts kompensāciju par noziedzīga nodarījuma rezultātā radīto morālo aizskārumu un fiziskajām ciešanām;
- pēc pilngadības sasniegšanas jaunieši pēc ārpusģimenes aprūpes nesaņem visu nepieciešamo atbalstu patstāvīgas dzīves uzsākšanai. Bāriņtiesām un bērnunamiem šie jaunieši vairs “neinteresē”, jo ir pilngadīgi, bet sociālie dienesti palīdz tikai tad, ja jaunieši pie tiem vērsas.

## Sociālo pabalstu un sociālo pakalpojumu uzskaitē un klasifikācija

Koordinējot un uzraugot sociālo jomu, atbildīgo institūciju rīcībā ir jābūt arī pareiziem un pilnīgiem datiem par pašvaldību nodrošināto sociālo atbalstu – sociālo palīdzību, sociālajiem pakalpojumiem un citiem atbalsta veidiem.

Tomēr:

- pašvaldības pilnvērtīgi neizmanto Pašvaldību sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu administrēšanas lietojumprogrammas (SOPA) iespējas un SOPA neuzskaita visus piešķirtos sociālos pabalstus un sociālos pakalpojumus;





- tā kā SOPA netiek uzskaitīti visi piešķirtie sociālie pabalsti, pašvaldības nevar pilnvērtīgi izmantot arī SOPA iespēju ģenerēt valsts statistikas pārskatus. Tāpēc par daļu pabalstu pašvaldības informāciju valsts statistiskās pārskatos iekļauj manuāli no dažādiem informācijas avotiem, savukārt tas veicina kļūdu rašanos un to, ka valsts statistikas pārskati nav pareizi;
- pašvaldībām arvien nav pietiekamas izpratnes, kā SOPA klasificēt sociālos pabalstus – vai kā sociālās palīdzības pabalstus, kas tiek piešķirti, novērtējot personas ienākumus un materiālo stāvokli, vai kā pārējos pabalstus, kas tiek izmaksāti dažādām iedzīvotāju grupām, nevērtējot ienākumus un materiālo stāvokli. Tāpēc arī pašvaldību sagatavotie valsts statistikas pārskati nesniedz priekšstatu par pašvaldību faktiski nodrošināto sociālo atbalstu iedzīvotājiem;
- pašvaldību izmaksātie sociālie pabalsti netiek pareizi klasificēti arī grāmatvedības uzskaitē, tāpēc no uzskaites datiem nav iespējams gūt pilnīgu priekšstatu, kādu līdzekļu apmēru pašvaldības novirza dažādiem sociālā atbalsta veidiem.

## Ieteikumi situācijas uzlabošanai

Revīzijās konstatētās problēmas nav novēršamas bez Labklājības ministrijas izlēmīgas un mērķtiecīgas rīcības, veidojot valsts politiku sociālās aizsardzības un bērnu un ģimenes tiesību jomā. Uz to ir vērsti arī Valsts kontroles sniegtie ieteikumi Labklājības ministrijai.

Tomēr mērķis netiks sasniegts bez pašvaldību aktīvas iesaistes. Tāpēc šajā rokasgrāmatā Valsts kontrole ir iekļāvusi būtiskāko no revīzijās konstatētā, ko sagaida no pašvaldībām, negaidot Labklājības ministrijai sniegto ieteikumu ieviešanu.

”

Vēršam uzmanību, ka Valsts kontroles ieteikumi situācijas uzlabošanai izriet no lietderības revīzijās “Ārpusģimenes aprūpes sistēmas efektivitāte” (2019) un “Vai valstī īstenotā sociālās iekļaušanas politika sasniedz tai izvirzītos mērķus nabadzības mazināšanas jomā?” (2020) konstatētā atbilstoši tai situācijai, kāda bija revīzijas laikā. Tāpēc Valsts kontrole pieļauj, ka daļā pašvaldību situācija jau ir mainījusies un tiek veiktas turpmāk norādītās darbības.

”







Sociālās vides izpēte – veids, kā izzināt iedzīvotāju vajadzības un noteikt tiem nepieciešamos atbalsta veidus

”

Lai pašvaldību nodrošinātais sociālais atbalsts – sociālie pabalsti, sociālie pakalpojumi un dažādi atvieglojumi – izrietētu no iedzīvotāju sociālajām problēmām un to faktiskajām vajadzībām šo problēmu risināšanā, ir jārīkojas šādi.

”

1

PAŠVALDĪBĀM IR JĀPĀRZINA SAVU IEDZĪVOTĀJU STRUKTŪRA – CIK PAŠVALDĪBĀ DŽĪVO ĢIMEŅU AR BĒRNIEM, CIK PENSĪJAS VECUMA IEDZĪVOTĀJU, CIK IEDZĪVOTĀJU DARBSPĒJAS VECUMĀ U.C.

## KĀ TO IEGŪT?

Pieprasot/iegūstot informāciju (tajā skaitā statistisko) no valsts un pašvaldību informācijas sistēmām, kurās tiek uzkrāti dati par iedzīvotājiem:

- no Vienotās pašvaldību sistēmas lietojumprogrammas PERS, kas nodrošina pašvaldības iedzīvotāju uzskaiti, kā arī informācijas apmaiņu ar Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes Fizisko personu reģistru (iepriekš Iedzīvotāju reģistru) vai
- no Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes Fizisko personu reģistra.

Informāciju par iedzīvotāju struktūru var gūt arī no tām institūcijām (to informācijas sistēmām), kas sniedz/nodrošina noteiktai iedzīvotāju grupai kādu atbalstu:

- piemēram, tā kā Latvijā netiek uzkrāta statistiskā informācija par daudz bērnu ģimenēm, lai aplēstu daudz bērnu ģimeņu skaitu, lietderības revīzijā “Vai valstī īstenotā sociālās iekļaušanas politika sasniedz tai izvirzītos mērķus nabadzības mazināšanas jomā?” revidenti izmantoja Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras (VSAA) iesniegtos datus par personām, kas saņem ģimenes valsts pabalstu par trim un vairāk bērniem.





## KĀ TO UZZINĀT?

Pieprasot/iegūstot statistisko informāciju no dažādām valsts un pašvaldību informācijas sistēmām par iedzīvotāju statusu un to saņemtajiem pakalpojumiem, piemēram:

- no VSAA par iedzīvotājiem piešķirtajiem pakalpojumiem – valsts pensijām un pabalstiem un to apmēru;

Piemēram, lai noteiktu, cik iedzīvotājiem valsts vecuma pensijas vai invaliditātes pensijas apmērs nesasniedz trūcīgas un/vai maznodrošinātas mājsaimniecības ienākumu sliekšņus vai ir zem nabadzības riska sliekšņa vai arī cik personu pensijas vecumā saņem valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu.

- no Veselības un darbaspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijas – cik iedzīvotājiem ir piešķirts invaliditātes vai prognozējamās invaliditātes statuss, cik iedzīvotājiem ir sniegts atzinums par īpašas kopšanas nepieciešamību u.c.;
- no Nodarbinātības valsts aģentūras par iedzīvotājiem darbības vecumā, kuriem ir piešķirts bezdarbnieka statuss, tajā skaitā par ilgstošajiem bezdarbniekiem, par bezdarbnieku iesaisti aktīvajos nodarbinātības pasākumos u.c.

Pieprasot/iegūstot informāciju no dažādām valsts un pašvaldību iestādēm un/vai to informācijas sistēmām, kuras, izpildot funkcijas, jau ir ieguvušas informāciju par iedzīvotāju problēmām/vajadzībām:

- piemēram, par to, vai un cik pašvaldībā ir ģimenes, kurām ir nepieciešams sociālais pakalpojums vecāku prasmju attīstīšanai, liecina pašvaldībai jau pieejamā informācija par pašvaldībā dzīvojošajām ģimenēm, kurās bērna vecāki ir uzauguši ārpusģimenes aprūpē, it īpaši bērnunamā.





PAŠVALDĪBĀM IR JĀIZVĒRTĒ JAU ESOŠĀ ATBALSTA SISTĒMA – VAI NODROŠINĀTIE SOCIĀLIE PAKALPOJUMI, SOCIĀLIE PABALSTI UN DAŽĀDI ATVIEGLOJUMI ATBILST IEDZĪVOTĀJU FAKTISKAJĀM VAJADZĪBĀM UN PRIMĀRI IR PAREDZĒTI TĀM IEDZĪVOTĀJU GRUPĀM, KURĀM TIE VISVAIRĀK NEPIECIEŠAMI.

## KĀ TO DARĪT?

Pamatojoties uz noskaidroto sociālo situāciju, t.i., apzinātajām iedzīvotāju grupām, kurām ir nepieciešams atbalsts, ir jāizvērtē:

- vai esošajiem atbalsta veidiem ir skaidrs to ieviešanas pamatojums;
- vai esošie atbalsta veidi aptver visas būtiskākās iedzīvotāju vajadzības;
- vai esošie atbalsta veidi ir aktuāli – vai to apmērs un saturs ir pārskatīts, lai nodrošinātu to aktualitāti un atbilstību faktiskajām iedzīvotāju vajadzībām;
- vai esošie atbalsta veidi nedublējas ar valsts nodrošinātajiem atbalsta veidiem.

Valsts kontrole īpaši aicina pašvaldības pārvērtēt brīvprātīgās iniciatīvas atbalstus – sociālos pabalstus un dažādus atvieglojumus, kas tiek piešķirti noteiktām iedzīvotāju kategorijām, nevērtējot to ienākumus un materiālo stāvokli.

”

Tā kā pašvaldību budžeta līdzekļi ir ierobežoti un sociālā atbalsta attīstību ierobežo finansējuma trūkums, jaunu atbalsta veidu ieviešana ir iespējama, ja primāri tiek izvērtēta jau esošā atbalsta sistēma, pārskatot, vai esošie atbalsta veidi arvien ir aktuāli un atbilst iedzīvotāju vajadzībām, un atsakoties no neaktuāla un neatbilstoša atbalsta.

”

Resurss:

VK revīzijas ziņojums “Atņemtā bērniība. Ikvienam bērnam ir tiesības uzaugt ģimenē” (2019);

[📄 pieejams](#)

VK revīzijas ziņojums “Vai valstī īstenotā sociālās iekļaušanas politika sasniedz tai izvirzītos mērķus nabadzības mazināšanas jomā?” (2020). [📄 pieejams](#)





Atbalsts ģimenēm, kurās pastāv riski nepietiekamai bērnu aprūpei, un bērnu labāko interešu nodrošināšana ārpusģimenes aprūpē esošiem bērniem

”

Lai pašvaldības jau preventīvi novērstu problēmas, kas ir par pamatu bērnu nepilnvērtīgai aprūpei, kā arī savlaicīgi iesaistītos ģimeņu sociālo problēmu risināšanā, pašvaldībām ir atbilstoši jārikojas.

”

1

PAŠVALDĪBĀS IR JĀVEIC MĒRĶTIECĪGA PAŠVALDĪBĀS DZĪVOJOŠO ĢIMENŪ SOCIĀLĀS SITUĀCIJAS ANALĪZE, LAI SAVLAICĪGI REAĢĒTU UZ TO PROBLĒMĀM – VĒL PIRMS TIEK SAŅEMTA INFORMĀCIJA NO SABIEDRĪBAS PAR TO, KA KĀDĀ ĢIMENĒ JAU NETIEK NODROŠINĀTA BĒRNU APRŪPE VAI PAT TIEK APDRAUDĒTA TO ATTĪSTĪBA, VESELĪBA VAI PAT DZĪVĪBA.

### KĀ TO DARĪT?

Iesaistīt visas atbildīgās institūcijas un apkopot to rīcībā jau esošo informāciju, kas var liecināt par riskiem nepietiekamai bērnu aprūpei. VK revīzijā “Ārpusģimenes aprūpes sistēmas efektivitāte” identificētie informācijas avoti par ģimenēm, kurās ir riski nepietiekamai bērnu aprūpei un/vai attīstībai. [skatīt](#)

2

PAŠVALDĪBĀS IR JĀBŪT PIEEJAMIEM SOCIĀLIEM PAKALPOJUMIEM ĢIMENES FUNKCIONĒTSPĒJAS ATJAUNOŠANAI UN ATKALAPVIENOŠANAI.

### KĀDIEM TIEM BŪTU JĀBŪT?

Bez sociālā darba un valsts nodrošinātajiem pakalpojumiem visās pašvaldībās ir jābūt vismaz:

- pašvaldības finansētam psihologam;
- izglītojošām nodarbībām vecāku prasmju attīstīšanai;
- ģimenes asistentam, kas vecākiem nodrošina atbalstu un apmācību sociālo prasmju apgūšanā, bērnu aprūpē un audzināšanā, mājsaimniecības vadīšanā.

Sociālo pakalpojumu trūkums vai arī ģimenes atteikšanās no iesaistes pakalpojuma saņemšanā nedrīkst būt attaisnojums ilgstošai problēmu nerisināšanai.

”

Ja sociālais dienests nespēj vai tā rīcībā nav instrumentu, lai motivētu ģimeni risināt problēmas savas funkcionētspējas atjaunošanai, tam ir nekavējoties jāziņo par to bāriņtiesai, lai tā varētu savlaicīgi lemt par aizgādības tiesību pārtraukšanu vai, ja bērns jau ir šķirts no ģimenes, par prasības celšanu tiesā par aizgādības tiesību atņemšanu bērna vecākiem, lai bērni varētu rast pastāvīgu aprūpes veidu un drošu piesaisti personām, kas to aprūpē.

”





3

JA BĒRNA INTERESĒS LABĀKAIS RISINĀJUMS IR ŠĶIRŠANA NO ĢIMENES, BĀRIŅTIESĀM IR JĀVEIC VISS, LAI IZVĒLĒTOS BĒRNA INTERESĒM ATBILSTOŠĀKO ĀRPUSĢIMENES APRŪPES VEIDU, PRIMĀRI ŅEMOT VĒRĀ BĒRNA, NEVIS ATTIECĪGĀS PAŠVALDĪBAS UN/VAI TĀS IESTĀDES INTERESES.

## KĀDI PAMATPRINCIPI IR JĀIEVĒRO?

- vienas ģimenes bērni nav šķirami (izņemot īpašus gadījumus, kad tas tiek darīts bērna interesēs);
- ārpusģimenes aprūpe ir jānodrošina cik vien iespējams tuvu bērna iepriekšējai dzīvesvietai, lai atvieglotu saziņu un iespējamo atkalapvienošanos ar savu ģimeni un samazinātu viņa izglītības, kultūras un sabiedriskās dzīves traucējumus;
- bāriņtiesām ir jāizmanto visas iespējas aizbildņa atrašanā, apzinot un uzrunājot ne tikai tuvākos, bet arī tālākos radniekus. Turklāt šim mērķim ir jāizmanto Fizisko personu reģistra (iepriekš ledzīvotāju reģistrs) tehniskās iespējas, informāciju iegūstot tiešsaistē, nevis sūtot rakstiskus pieprasījumus;
- ir jāatbalsta un jāizmanto to personu vēlme kļūt par aizbildni, kuras nav bērnu radnieki, sniedzot nepieciešamo atbalstu statusa iegūšanai, bet pēc tam veicinot, ka šīs personas arī kļūst par aizbildņiem konkrētiem bērniem.

Jebkāds formāli radies šķērslis aizbildņa/audžuģimenes apzināšanai un informācijas iegūšanai par to vai saziņai ar to nedrīkst būt attaisnojums, lai neveiktu darbības aizbildņa/audžuģimenes meklēšanai un uzrunāšanai.





4

UZRAUGOT BĒRNA APRŪPI PIE AIZBILDŅA, AUDŽUĢIMENĒ VAI BĒRNUNAMĀ, BĀRIŅTIESĀM IR JĀIEGŪST NE TIKAI INFORMĀCIJA PAR BĒRNA SADŽĪVES APSTĀKĻIEM UN BĒRNA MANTISKO INTEREŠU IEVĒROŠANU, BET ARĪ BĒRNA VIEDOKĻIS UN JĀIZVĒRTĒ PĀRĒJO BĒRNA TIESĪBU/INTEREŠU NODROŠINĀŠANA.

## KĀDAS TĀS IR?

- vai bērnam tiek nodrošināta iespēja saņemt tā spējām un vajadzībām atbilstošu izglītību;

Īpaša uzmanība ir jāpievērš tam, vai izglītības ieguves laikā bērnam ir nodrošināta iespēja katru dienu atgriezties savā dzīvesvietā. Tāpat ir jānoskaidro izglītības iestādes informācija par bērna sekmēm, bērna attiecībām ar klasesbiedriem u.c.

- vai bērnam tiek nodrošināti veselības aprūpes pakalpojumi un nepieciešamie sociālie pakalpojumi;
- vai un kā bērnam tiek nodrošināta saskarsme ar vecākiem vai citiem tuviem radniekiem;
- vai un kā tiek organizēta bērna brīvā laika pavadīšana;
- vai gadījumā, ja bērns ir atzīts par cietušo kriminālprocesā, tas ir saņēmis valsts kompensāciju par noziedzīga nodarījuma rezultātā radīto morālo aizskārumu un fiziskajām ciešanām u.c.





5

PĒC PILNGADĪBAS SASNIEGŠANAS JAUNĪTĪM IR NE TIKAI JĀPIEŠKIR NORMATĪVAJOS AKTOS PAREDZĒTIE VIENREIZĒJIE PABALSTI, BET ARĪ JĀPANĀK, LAI JAUNĪTIS SAŅEMTU NORMATĪVAJOS AKTOS PAREDZĒTO DZĪVOJAMO PLATĪBU UN/VAI ATBALSTU AR DZĪVOJAMĀS PLATĪBAS SAISTĪTO IZDEVUMU SEGŠANAI, KĀ ARĪ PSIHOSOCIĀLU ATBALSTU INTEGRĀCIJAI SABIEDRĪBĀ.

## KO TAS NOZĪMĒ?

Jauniešiem, it īpaši tiem, kas ārpusģimenes aprūpi saņēma bērnunamā, bieži vien trūkst prasmju un zināšanu, kā īstenot savas tiesības.

Viens no risinājumiem, lai veiksmīgi īstenotu ārpusģimenes aprūpē esoša jaunieša integrēšanu sabiedrībā, ir nodrošināt jaunietim mentora (t.i., padomdevēja, atbalsta un uzticības personas) pakalpojumu, kas ietver praktisku un emocionālu palīdzību dažādu sadzīves situāciju risināšanā un jaunietim nepieciešamo pakalpojumu saņemšanā.

Šāds pakalpojums jau tiek nodrošināts vairākās pašvaldībās. Piemēram, Rīgā mentora pakalpojums jauniešiem, kuri aprūpi saņem bērnunamā, ir pieejams jau līdz pilngadības sasniegšanai. Mentors jaunietim palīdz nokļūt uz dažādām brīvā laika aktivitātēm, palīdz izvēlēties atbilstošāko profesiju, kā arī sniedz atbalstu pēc pilngadības sasniegšanas.

VK revīzijas ziņojums "Atņemtā bērnība. Ikvienam bērnam ir tiesības uzaugt ģimenē" (2019).

 [ziņojums pieejams](#)





## Sociālo pabalstu un sociālo pakalpojumu uzskaitē un klasifikācija

”

Koordinējot un uzraugot sociālās aizsardzības jomu, atbildīgo institūciju rīcībā ir jābūt arī pareiziem un pilnīgiem datiem par pašvaldību nodrošināto sociālo atbalstu – sociālo palīdzību, sociālajiem pakalpojumiem u.c. atbalsta veidiem (piemēram, atvieglojumiem).

”

### KĀ TO PANĀKT?

1

**IZMANTOT PAŠVALDĪBU SOCIĀLĀS PALĪDZĪBAS UN SOCIĀLO PAKALPOJUMU ADMINISTRĒŠANAS LIETOJUMPROGRAMMAS (SOPA) IESPĒJAS UN SOPA UZSKAITĪT VISUS PAŠVALDĪBU PIEŠĶIRTOS SOCIĀLOS PABALSTUS UN SOCIĀLOS PAKALPOJUMUS.\***

\*Ne tikai tos, kuri SOPA ir jāuzskaita atbilstoši normatīvajiem aktiem vai lai pašvaldība varētu saņemt valsts budžeta mērķdotāciju.

### KĀDS NO TĀ BŪS IEGUVUMS?

- Pašvaldības varēs pilnvērtīgi izmantot SOPA iespēju ģenerēt valsts statistikas pārskatus, neveicot manuālu darbu, lai pārskatā iekļautu informāciju par tiem atbalsta veidiem, kas tiek uzskaitīti citos informācijas avotos;
- tiks novērsts kļūdu risks valsts statistikas pārskatos.

2

**PĀRSKATĪT SOPA KLASIFIKATORU UN PĀRLIECINĀTIES, VAI SOPA PAREIZI TIEK KLASIFICĒTI PAŠVALDĪBAS NODROŠINĀTIE SOCIĀLIE PABALSTI.**

### KAM JĀPIEVĒRŠ UZMANĪBA?

Vai SOPA pabalsti ir klasificēti atbilstoši likumos, Ministru kabineta noteikumos un pašvaldību saistošajos noteikumos paredzētajai pabalsta būtībai un pabalsta saņemšanas kritērijiem, t.i.:

- vai kā sociālās palīdzības pabalsti tiek klasificēti tikai tie pabalsti, kas tiek piešķirti, novērtējot personas ienākumus un materiālo stāvokli;
- vai kā pašvaldību brīvprātīgās iniciatīvas pabalsti tiek klasificēti tikai tie pabalsti, kas tiek izmaksāti, nevērtējot ienākumus un materiālo stāvokli.

Sk. Labklājības ministrijas Metodisko materiālu sociālās palīdzības pabalstu un pārējā atbalsta iedzīvotājiem uzskaitē [skatīt](#)







3

PĀRSKATĪT, VAI PAŠVALDĪBU IZMAKSĀTIE SOCIĀLIE PABALSTI PAREIZI TIEK KLASIFICĒTI ARĪ GRĀMATVEDĪBAS UZSKAITĒ.

## KĀ TO DARĪT?

Skatīt Finanšu ministrijas mājaslapā pieejamo metodisko materiālu – jautājumu un atbilžu formā par budžeta izdevumu klasifikāciju atbilstoši ekonomiskajām kategorijām un par budžetu izdevumu klasifikāciju atbilstoši funkcionālajām kategorijām [skatīt](#);

VK revīzijas ziņojums “Vai valstī īstenotā sociālās iekļaušanas politika sasniedz tai izvirzītos mērķus nabadzības mazināšanas jomā?” (2020). [pieejams](#)





## Palīgīdzekļi

Pamatojoties uz Valsts kontroles ieteikumiem, Labklājības ministrija un Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija (VBTAI) pašvaldībām ir izstrādājusi vairākus metodiskos materiālus:

- Vadlīnijas sociālās palīdzības piešķiršanai [Pieejams](#)
- metodisko materiālu sociālās palīdzības pabalstu un pārējā atbalsta iedzīvotājiem uzskaitē [Pieejams](#)
- metodiskos materiālus sociālajam darbam ar dažādām klientu grupām [Pieejams](#)
- Rokasgrāmatu bāriņtiesām 3. sējumos [Pieejams](#)

1. sējumā aplūkoti bāriņtiesas darbības pamatjautājumi, tajā skaitā vispārējs bērna tiesību skaidrojums, metodiskie ieteikumi vardarbības pret bērniem novēršanai, par aizgādības tiesību pārtraukšanu un pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu, kā arī skaidrojums par bāriņtiesas lomu, nodrošinot bērniem ārpusģimenes aprūpi ģimeniskā vidē u.c.;

2. sējumā – metodiskie ieteikumi, kas skar bāriņtiesas un citu institūciju sadarbību. Šie metodiskie skaidrojumi palīdzēs nodrošināt bērna vislabāko interešu ievērošanu situācijās, kad bērna tiesību un tiesisko interešu aizsardzības nodrošināšanā iesaistītas vairākas institūcijas;

3. sējums satur metodiskos ieteikumus, kas izveidoti, lai bāriņtiesām sniegtu atbalstu apliecību sociālo garantiju nodrošināšanai pieprasīšanai, oficiālās statistikas veidlapas “Bāriņtiesas pārskats par darbu” aizpildīšanai. Tāpat šajā sējumā iekļauti VBTAI ieteikumi bāriņtiesām paškontroles veikšanai, lai nodrošinātu normatīvajiem aktiem un bērnu labākajām interesēm atbilstošu bāriņtiesas darbību;

- Rokasgrāmatu bērnu tiesību aizsardzības jautājumos, kurai ir trīs moduļi: “Vadlīnijas pašvaldībām”, “Vadlīnijas izglītības iestādēm” un “Vadlīnijas ģimenēm” [Pieejams](#)

Lai visās pašvaldībās nodrošinātu vienotu principu ievērošanu budžeta vadībā, Finanšu ministrija ir sagatavojusi metodisko materiālu – jautājumu un atbilžu formā par budžeta izdevumu klasifikāciju atbilstoši ekonomiskajām kategorijām Finanšu ministrijas skaidrojumi “Jautājumi un atbildes par Ministru kabineta 2005. gada 27. decembra noteikumu Nr.1031 “Noteikumi par budžeta izdevumu klasifikāciju atbilstoši ekonomiskajām kategorijām” kodu pielietošanu” (24.11.2021.). [Pieejams](#) un par budžeta izdevumu klasifikāciju atbilstoši funkcionālajām kategorijām Finanšu ministrijas skaidrojumi “Jautājumi un atbildes par Ministru kabineta 2005. gada 13. decembra noteikumu Nr.934 “Noteikumi par budžetu izdevumu klasifikāciju atbilstoši funkcionālajām kategorijām” kodu pielietošanu” (24.11.2021.). [Pieejams](#)

Pēc revīzijas par ārpusģimenes aprūpi Valsts kontrole ir izstrādājusi arī pašnovērtējuma anketu pašvaldībām par ārpusģimenes aprūpi [Pieejams](#)





## Labās prakses atainojums

”

Pamatojoties uz Valsts kontroles ieteikumiem, Labklājības ministrija izstrādā metodisko materiālo, kā veikt sociālās vides izpēti. Šajā kontekstā, kā labās prakses piemēru revidenti izceļ bijušās Salaspils un Talsu novada pašvaldības:

”

- Salaspils novada attīstības programmā 2012. – 2018. gadam papildus statistikas datiem ar atsaucēm uz informācijas avotiem noteikts demogrāfiskās slodzes līmenis, raksturoti nodarbinātības un bezdarba rādītāji, tendences - piemēram, norādīts, ka bezdarbnieku struktūrā liels īpatsvars ir pirmspensijas vecuma iedzīvotājiem un personām ar invaliditāti. Tāpat norādīta informācija par sniegto sociālo palīdzību, t.sk., par trūcīgu un maznodrošinātu personu skaitu, tendencēm, pabalstu veidiem, to saņēmēju skaitu u.c. Veikta arī SVID analīze attiecībā uz iedzīvotājiem un to nodarbinātību;

☞ Izmantoti Centrālās statistikas pārvaldes, Nodarbinātības valsts aģentūras, Valsts ieņēmumu dienesta, Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes dati.

- Talsu novada sociālā dienesta attīstības plānā 2016. – 2020. gadam veikts sociālekonomiskās situācijas raksturojums, pašvaldības iedzīvotāju māsaimniecību rīcībā esošo ienākumu analīze, t.sk., novērtējot atšķirību starp pilsētu un lauku teritorijām, kā arī sociālā dienesta sniegto sociālo pabalstu un sociālo pakalpojumu analīze. Sociālā dienesta attīstības plānā ietvertais rīcības plāns ir sasaistīts ar Talsu novada attīstības programmas pasākumiem.

☞ Talsu novada sociālā dienesta attīstības plāns 2016.–2020.gadam (apstiprināts ar Talsu novada domes 17.03.2016. sēdes lēmumu Nr.145, protokols Nr.5).





## Liepājas pilsētas attīstības plānošanas dokumentu sasaiste

Vīzija 2030

LIEPĀJA IR RADOŠA UN AKTĪVA PILSĒTA JŪRAS KRASTĀ, KURĀ  
CILVĒKI PILNVĒRTĪGI DŽĪVO, IZGLĪTOJAS, STRĀDĀ UN ATPŪŠAS

Attīstības virzieni 2020 – dzīves vide Mērķis (M2-2020)	Liepājā ir saglabātas un atjaunotas dabas vērtības un kultūrvēsturiskais mantojums, pilsētas apsaimniekošana ir ilgtspējīga
Sasniegtās situācijas raksturojums 2020.gadā	Vidējā termiņā Liepāja ir paplašinājusi savu tūrisma pakalpojuma klāstu, sniedzot iespējas izbaudīt dažādās ūdensmalas, labiekārtoto pludmali un veselības tūrisma pakalpojumus, kurortoloģijas un rehabilitācijas piedāvājumu.
Rīcībpolitika (2.1.)	Videi draudzīga pilsētas saimniekošana un dzīvesveids: teritoriju apsaimniekošana (pludmale, ūdensmalas, ezeru dabas teritorijas)
Rīcībpolitika (2.2.)	Liepājas iedzīvotājiem un viesiem pievilcīgas publiskās infrastruktūras attīstība: <ul style="list-style-type: none"> <li>• Liepājas pludmales pievilcība;</li> <li>• atpūtas iespējas pilsētas ūdensmalās un zaļajās teritorijās (parkos, skvēros);</li> <li>• aktīvā tūrisma iespējas;</li> <li>• drošība pilsētvidē un uz ūdeņiem</li> </ul>
Rīcībpolitikas (2.1.) tematikas “teritoriju apsaimniekošana (pludmale, ūdensmalas, ezeru dabas teritorijas)” rīcības	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Īstenot ilgtspējīgu piekrastes zonas un pludmales apsaimniekošanu, nodrošinot vides kvalitāti Liepājas jūras piekrastē</li> <li>2. Apsaimniekot Liepājas ezeru saskaņā ar dabas aizsardzības plānu un izstrādāt Tosmares ezera dabas aizsardzības plānu</li> <li>3. Izvērtēt laivu novietņu teritorijas pie Liepājas ezera un veicināt to sakārtošanu, paplašinot pieeju ūdensmalām</li> </ol>
Rīcībpolitikas (2.2.) rīcības	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Pilnveidot publisko infrastruktūru (soliņi, atkritumu urnas, tualetes u.c.) pilsētvidē un pie populārākajiem tūrisma objektiem</li> <li>2. Nodrošināt tūrisma un vides objektu regulāru apsaimniekošanu</li> <li>3. Secīgi īstenot Liepājas pludmales un tai piegulošo teritoriju vienota dizaina labiekārtojumu, saskaņā ar Liepājas pilsētas pludmales tematisko plānojumu</li> <li>4. Nodrošināt ikgadēju Zilā karoga statusu pilsētas peldvietām, apliecinot peldvietu atbilstību starptautiskiem kvalitātes un drošības kritērijiem</li> <li>5. Uzlabot ūdensmalu pieejamību, labiekārtojot pilsētas kanālmalas un ezermalas saskaņā ar Liepājas pilsētas teritorijas plānojumu</li> </ol>





6. Veicināt atpūtas iespējas ūdens malās, paplašinot rekreācijas iespējas pilsētvidē
7. Turpināt pagarināt Vecās ostmalas promenādi gar Tirdzniecības kanāla dienvidu krastmalas, īstenojot labāko risinājumu ērtai gājēju un velosipēdistu nokļūšanai līdz jūrai un dienvidu molam
8. Pilnveidot publisko infrastruktūru ūdenssportam, ūdens tūrismam un atpūtai pie ūdeņiem
9. Veicināt dabas taku izveidošanu un augu, putnu vērošanas pasākumu attīstību pilsētas aizsargājamās dabas teritorijās
10. Sekmēt kempinga izveidi Liepājas pilsētas teritorijā

Rīcību plāna projektu piemēri

57. projekts Rīcības plānā (Pr\_298). Rīcība 2.2.4.(4.) Izeju izbūve pie "Put vējiņi!", glābšanas stacijas un Kūrmājas prospekta uz 7. līnijas pusi pludmalē
59. projekts Rīcības plānā (Pr\_235.2). Rīcība 2.2.4.(1.) Pilnveidot publisko infrastruktūru ūdenssportam, ūdens tūrismam un atpūtai pie ūdeņiem

Projekta piemērs Investīciju plānā

242. projekts Investīciju plānā:
- projekta kods: Pr\_298
  - nosaukums: "Piekrasti raksturojošās dabas ainavas publiskās ārtelpas attīstības un pieejamības veicināšana kultūras un tūrisma pakalpojumu daudzveidošanai Liepājas centra pludmalē"
  - atbildīgā institūcija: Attīstības pārvalde
  - projektā plānotās darbības: 1. Inženiertīklu (ūdensvada, sadzīves kanalizācijas, elektrības) izbūve; 2. Pludmales izeju pārbūve un labiekārtošana (t.sk. apgaismojuma izbūve); 3. Pludmales izejām pieguļošo gājēju ceļu pārbūve un labiekārtošana
  - rezultāti: 1. Attīstīta un pilnveidota valsts nozīmes pilsēt būvniecības pieminekļa "Liepājas vēsturiskais centrs" teritorijas daļas, Baltijas jūras piekrasti raksturojošās ainavas – Liepāja vēsturiskā centra pludmales publiskā ārtelpa; 2. Tūristu/ apmeklētāju plūsmas pieaugums Liepājas vēsturiskā centra pludmalē - 6000; 3. Jaunradīts 1 pakalpojums
  - realizācijas termiņš: 2018.; 2019.; 2020.; 2021.; 2022.
  - projekta statuss: Realizācijā
  - kopējais finansējums: 1 747 331.69
  - ārējais finansējums: 1 246 717
  - finansēšanas avoti: ERAF/Pašvaldības/Valsts SAM 5.5.1.
  - sasaiste ar citiem projektiem: Pr\_103 Pr\_159 Pr\_161 Pr\_164 Pr\_234 Pr\_235 Pr\_247
  - attīstības virziens: 2.
  - rīcības politika/virziens: 2.2.
  - tematika: 2.2.2.

[Atgriezties](#)





## Valsts kontroles lietderības revīzijā “Ārpusģimenes aprūpes sistēmas efektivitāte” identificētie informācijas avoti par ģimenēm, kurās pastāv riski nepietiekamai bērnu aprūpei un/vai bērna attīstībai

### INSTITŪCIJA

### INFORMĀCIJA

Ārstniecības personām, veicot savus profesionālos pienākumus, ir jāzina:

- ja sieviete ir stājusies grūtniecības uzskaitē – par nepilngadīgām grūtniecēm un/vai par grūtniecēm, kuras izteikušas vēlmi no bērna atteikties;
- par jaundzimušajiem, kuri nav reģistrēti pie ārsta;
- par jaundzimušā nepietiekamu aprūpi, par vecāku prasmju un izpratnes trūkumu par bērna aprūpi un audzināšanu (tajā skaitā – ja vienam vai abiem vecākiem ir garīga rakstura traucējumi), kā arī par bērna audzināšanai neatbilstošiem sadzīves apstākļiem, kuri konstatēti mājas vizītēs;
- par viena vai abu vecāku atkarību problēmām;
- par bērnu nepietiekamu aprūpi, ja ārsta apmeklējuma laikā bērnam tiek konstatēts nepietiekams svars, higiēnas nepietiekamības izraisīta saslimšana, ārsta rekomendāciju neizpilde, ielaistas slimības u.c.

Izglītības pārvaldēm, veicot savus profesionālos pienākumus, ir jāzina:

- kuri bērni vismaz obligātajā izglītības vecumā nav reģistrēti nevienā izglītības iestādē un kāpēc.

Izglītības iestādēm par saviem audzēkņiem ir jābūt informācijai:

- par izglītības iestādes kavējumiem un to iemesliem;
- par sociālo un ekonomisko situāciju ģimenē – vai bērns ir tīri un kārtīgi apģērbts, vai ievērota higiēna, vai bērnam ir nodrošināti nepieciešamie mācību līdzekļi/materiāli u.c.;
- par bērna attiecībām ar vienaudžiem;
- par izmaiņām bērna uzvedībā un/vai sekmēs, par bērna pašsajūtu un/vai veselības traucējumiem, kas var liecināt par problēmām ģimenē (pamešanu novārtā, atkarību problēmām, vardarbību u.c.);
- par paša bērna izglītības iestādes darbiniekiem (piemēram, klases audzinātājam, sociālajam pedagogam, psihologam) sniegto informāciju par ģimenē esošajām problēmām.

Policijai, veicot savus profesionālos pienākumus, ir jāzina:

- ka vecāks ir izdarījis likumpārkāpumu, tajā skaitā – ja tas tieši vai netieši ir saistīts ar alkohola vai atkarību izraisītu vielu lietošanu;
- ka vecāks ir bijis vardarbīgs, tajā skaitā ģimenē pret otru vecāku vai pret bērnu;
- par bērna neatbilstošu uzvedību vai izdarītu likumpārkāpumu, piemēram, alkohola vai tabakas izstrādājumu lietošanu, kas var liecināt par riskiem nepietiekamai bērna audzināšanai un/vai par bērna pamešanu novārtā;
- par personām, kuras atgriezušās no ieslodzījuma, tajā skaitā varmākām un dzimumnoziedzniekiem.





Nodarbinātības valsts aģentūras rīcībā ir informācija:

- par reģistrētajiem bezdarbniekiem, tajā skaitā ilgstošajiem bezdarbniekiem, kā arī par iemesliem, kāpēc personas ilgstoši nevar atrast darbu, piemēram, būtiski veselības traucējumi, atkarību problēmas;
- par bezdarbniekiem, kuri risinājuši savas atkarību problēmas, iestājoties Nodarbinātības valsts aģentūras nodrošinātajā Minesotas programmā.

Sociālajiem dienestiem, veicot savu profesionālo darbību – piešķirot ģimenēm sociālo palīdzību un sociālo pakalpojumus, pakalpojumu piešķiršanai iegūstot informāciju par šīm ģimenēm no valsts informācijas sistēmām un reģistriem, kā arī apsekojot ģimenes dzīvesvietās –, jau ir jāzina, ka:

- ģimenes ekonomiskie apstākļi var ietekmēt atbilstošu bērna aprūpi, piemēram, nav pietiekamu iztikas līdzekļu pārtikas, apģērba u.c. pamatvajadzību nodrošināšanai, tajā skaitā viena vai abu vecāku ilgstoša bezdarba dēļ;
  - sadzīves apstākļi nav atbilstoši vai var ietekmēt atbilstošu bērna aprūpi (piemēram, nepietiekama dzīvojamā platība, nav iespējams pastāvīgi nodrošināt atbilstošu temperatūru un/vai pagatavot siltu ēdienu);
  - vecāku dzīvesveids apdraud bērna intereses, piemēram, alkohola vai citu apreibinošu vielu lietošana, nepiederošu personu atrašanās dzīvesvietā u.c.;
  - vecākiem un/vai bērnam ir būtiskas veselības problēmas (piemēram, vienam vai abiem vecākiem ir garīga rakstura traucējumi), kas var ietekmēt atbilstošu bērna aprūpi;
  - vecākiem trūkst zināšanu un prasmju bērnu aprūpē un audzināšanā, tajā skaitā tiem vecākiem, kuri paši ir bijuši ārpusģimenes aprūpē vai kuriem sociālais dienests jau sniedzis atbalstu;
- pašvaldībā no ieslodzījuma ir atgriezies sodu izcietusi persona.

Bāriņtiesām, veicot savu profesionālo darbību, jau ir jāzina:

- par vecākiem, kuriem jau iepriekš bijušas pārtrauktas vai atņemtas aizgādības tiesības, un par to, kāds tam bija iemesls (atkarību problēmas, vecāku savstarpējā vardarbība vai pret bērnu vērsta, tajā skaitā emocionālā, bērna pamešana novārtā, vecāku zināšanu un prasmju trūkums bērna aprūpē un audzināšanā u.c.);
- par vecākiem, kuri paši bijuši ārpusģimenes aprūpē, tāpēc viņiem var trūkt sociālo prasmju (tostarp par ģimenes veidošanu un attiecībām ģimenē), zināšanu un prasmju bērna aprūpē un audzināšanā u.c.

[↗ Atgriezies](#)